

Motívumok és szimbólumok – Sütő András Advent a Hargitán című
drámája drámajátékos megközelítéssel

Fischer Vivien

osztatlan tanári képzés

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar

Témavezetők:

Eck Júlia, PhD
egyetemi adjunktus

Dr. habil. Kaposi József
egyetemi docens

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3
2. Pedagógiai háttér	3
3. Történeti háttér	
3.1. Az erdélyi színjátszás rövid története	4
3.2. A romániai magyarság rövid története az 1900-as évek végén	7
4. A dráma háttére	
4.1. Sütő András élete	7
4.2. Sütő András pályaképe	8
4.3. Advent a Hargitán	9
5. A kutatás elméletben	9
5.1. Hangulatteremtés	10
5.2. A történelmi háttér feldolgozása	10
5.3. A Nagy Romlás szimbolikus jelentésének feldolgozása	12
5.4. Népszokások, népi motívumok feldolgozása	13
5.5. Állatszimbólumok feldolgozása	15
5.6. Advent szimbolikus jelentésének feldolgozása	16
6. A kutatás gyakorlatban	18
6.1. A drámafoglalkozás	18
6.2. A beszélgetés	22
6.3. A kérdőívek	24
7. A kutatás eredménye	30
Felhasznált szakirodalom	31
Mellékletek	33

1. Bevezetés

Sütő András *Advent* a Hargitán című drámája kiemelkedő és komplex alkotás. Összetettségéből adódóan pedig nehéz a mű feldolgozása. Sütő pályafutásában az 1970-es évekre megjelenik a kisebbségi lét és a diktatúra problémakörének bemutatása. Az *Advent* a Hargitán című darab is ebben a hangvételben és gondolatiságban született meg. A már említett összetettséget pedig az okozza, hogy míg témáját tekintve az elhallgattatott, elnyomott, szabadságában korlátozott közösség nyomorúságáról szól, addig a darab hangulata mesei, mitologikus, a benne megtalálható szimbólumok és motívumok sokasága miatt. Így a darab megértéséhez szükséges mind a történelmi háttér, mind a szimbólumok, motívumok ismerete. E mellett a megértést az sem segíti, hogy maga a darab számos forrásból építkezik, s rengeteg utalást tartalmaz, melyek kiegészítve a szimbólumokat, motívumokat alkotnak egy teljes egész képet. Ahhoz, hogy magát a darabot ne csak elolvassuk, de feldolgozzuk és meg is értessük a diákokkal nem feltétlenül elég a konvencionális, frontális munkával történő oktatás. Dolgozatomban igyekszem a drámapedagógia felől, annak módszereivel és szervezési elveivel feldolgozni a darab szimbólumait és motívumait. Bízom abban, hogy ezzel a megközelítéssel a tanulók nemcsak a darabot, de annak történelmi jelentőségét, a székely nép – akkori – helyzetét, illetve kultúráját is megismerik és egy átfogóbb, mélyebb megértést is kapnak.

2. Pedagógiai háttér

Már a XV. században élő, alkotó és tanító Erasmus felismerte, hogy az oktatás egyik legfontosabb eleme a játék. Pedagógiáját a gyermeki természetre vezeti vissza, a gyermek lelki és életkori sajátosságait helyezi a középpontban és ezt nevezi meg támpontként a nevelés módszereinek és eszközeinek kiválasztásakor. Ezt szem előtt tartva a tanítókat arra ösztönzi, hogy játékos helyzetet teremtve oktassanak; a könnyű ismeretektől lassan haladva a nehezebb elvont ismeretek felé, mivel ily módon a tanulásba fektetett munka nem tűnik majd olyan fárasztónak. (Györgyné 2007)

A játék kifejezés definíciója szerint sok mindent jelenthet, de mindenképpen magába foglal valamiféle cselekvést, tevékenységet. (Maszler 1996) A játék kimozdít a megszokottból és felszabadít, de emellett tudatos tevékenység is, hiszen mindig szabályokra épül. A játék a tanulás egy sajátos módja. Játék közben fejlődnek a társas kapcsolatok, a koncentráció, a kreativitás és a játszók személyisége is. (Dombi 2015)

Maga a dráma kifejezés a görög – 'drama' – tett, cselekedet szóból származik. (Zaicz 2006) Ha e két fogalom alap jelentése hasonló, s az előbbi fontosnak tartjuk a gyermekkorban történő nevelés során, akkor miért kellene elhagynunk a játékos tapasztalás és tanulás módszerét az

óvoda után. Többek között erre is lehetőséget kínál a drámapedagógia. A drámapedagógia alkalmazásakor együttes dramatikus cselekvés során fejlődnek a készségek, képességek, a személyiség, miközben a tárgyi ismeretek elsajátítása is megtörténik. (Pinczésné 2003)

A drámapedagógiai eszközök segítségével távolítani lehet a diákokat olyan témák esetén, amiknek feldolgozása a családi, társadalmi vagy egyéb helyzetek sokszínűsége, érzékenysége miatt problémát okozhat. Azonban ugyanígy közelíteni is lehet őket olyan témákhoz, melyekről nincs sok ismeretük. Új szituációba lehet helyezni a számukra ismeretlen, vagy más kontextusból ismert tartalmakat és úgy feldolgozni őket, hogy azoknak új jelentéstartalmához ők maguk jussanak el, élményekkel és új ismeretekkel gazdagodva. A drámapedagógia során a diákok meglévő ismereteiket használják fel az új ismeretek megszerzéséhez.

A dráma és a színház mára már nem új fogalom az oktatás és a nevelés szempontjából. *„Számos hazai és nemzetközi projekt eredménye igazolja, hogy drámával hatékonyabban közvetíthetünk tudásanyagot, tantárgyi tartalmakat, illetve oldhatunk fel iskolai konfliktusokat.* „ (Novák 2016: 44) Már a XVI. században is jelen volt az iskolákban a színház, mint oktatási eszköz. A felekezeti iskolákban előszeretettel állítottak színpadra különféle iskoladrámákat oktatási és nevelési céllal. (Medgyesy 2021a) A mai formájában ismert drámapedagógia azonban az 1950-es évekre, a brit gyermekszínháztudományra vezethető vissza. Magyarországon az 1970-es évektől beszélhetünk drámapedagógiáról. Több irányzat is született a drámapedagógiában belül attól függően, hogy milyen megközelítéssel és céllal igyekeztek használni azt. Az egyik legelterjedtebb felosztás a Gavin Bolton féle négy modell – „A” típusú, „B” típusú, „C” típusú és „D” típusú –. Az a „A” modellbe a gyakorlatokat, a „B” modellbe dramatikus játékokat sorolja. A „C” típus a TIE – színházi dráma –, a „D” típus pedig a DIE – tanítási dráma. Dolgozatom későbbi szakaszában az „A”, illetve „B” típusú dráma modellek fognak előtérbe kerülni. A mű feldolgozásakor a közvetlen tapasztalatszerzés – „A” típus –, illetve a dramatikus játékok – „B” típus – kapnak majd kiemelkedő szerepet. (Pinczésné 2009)

Az iskolai oktatás és nevelés egyik fő célja, hogy önálló gondolkodásra képes fiatal felnőtteket engedjen útjukra tanulmányaik végén, s mi megfelelőbb arra, hogy megtanítsuk őket önállóan gondolkodni, mint a drámapedagógia, aminek eszközeivel például nemcsak megismerkedhetnek – jelen esetben – egy irodalmi művel, de valamelyest közelebb is kerülhetnek hozzá, át is élhetik.

3. Történeti háttér

3.1. Az erdélyi színháztudomány rövid története

1792-ben jött létre az első magyar nyelven játszó társulat Erdélyben. A kezdetekben, ha a kőszínházak nem is, de a színházi kultúra igénye jelen volt Erdélyben. Vendéglők és szállodák termeiben, vigadóknál folytak a színházi előadások, illetve sok helyen teret engedtek a vándorszínészeknek is. A társulatok műsora a századra jellemző darabokból és színjátéktípusokból állt össze. Az erdélyi színházakban is változatlanul jelen voltak a népszínművek, miközben megjelent az operett műfaja – ezt a műfajt Erdélyben csakúgy, mint Magyarországon elég megosztó kritikával fogadták –. Élénk színházi élet volt jellemző az egész országra, ennek középpontjában pedig Kolozsvár, Nagyvárad, Temesvár és Arad álltak. (Székely 2001)

A kolozsvári színháztörténet esetében fontos megemlíteni a lakosság diverzitását. 1900-ban az erdélyi lakosság 3,2 %-a német, 10,8%-a román, 85,4%-a magyar nyelvű volt. Éppen ebből kifolyólag a színház egyik feladatává nőtte ki magát a magyar kultúra ápolása. – Természetesen ez a nemzeti sokszínűség nem csak Kolozsvárra volt jellemző. – A társadalmi összetettségen túl az arisztokrácia szokásai és ízlése alakította a színházak repertoárját.

Ditrői Mór – a Vígszínház alapító igazgatója – a kolozsvári Nemzeti Színház egyik kiemelkedő vezetője volt. A színház repertoárját tekintve – csakúgy, mint a Pesten található Nemzeti Színház – igencsak vegyes műfajiságot mutatott. Ahogy más erdélyi színházakban, itt is megjelent az operett műfaja, azonban nem volt fontos része a programoknak – inkább a nyári szezonokban tűnt fel időről időre –. Kiemelkedő szerepe volt helyette a népszínműveknek.

Ditrői után talán Janovics Jenőt érdemes kiemelni a színház korai életének igazgatói közül. Az első világháború háború kitörésekor Janovics Jenő együtt tartotta társulatát, – a többi társulattal ellentétben, akik feloszlottak – még annak ellenére is, hogy sokan közülük bevonultak, s a közönségnek se volt akkora igénye és lehetősége az előadásokra, mint korábban. Egy új igény jelent meg, melynek felismerése után a programba bekerültek a kabaré darabok. A háborús infláció miatt az árakat fel kellett emeljék. Azonban a korszak igényeinek kiaknázása mellett, folytatódott a hagyományos műsor is.

1918 után a színház helyzete nem igen volt könnyűnek mondható. Felsőbb hatalmak utasítására az előadások időpontjait gyakran el kellett tolniuk, többször le kellett állniuk a munkával és be kellett zárják a színházat hosszabb-rövidebb időszakokra, illetve a román társulatoknak nagyobb teret kellett engedniük a színpadon, 1919. májusától csak kétnyelven lehetett meghirdetni az előadásokat – a magyar mellett románul is meg kellett jelenjen az előadás leírása –. Ezen év szeptemberében megtartották az utolsó előadásukat, mely után ki kellett költözzenek a színházból. (Székely 2001)

A nehéz külső és belső körülmények nem tántorították el sem Janovicsot sem társulatát. A színház elhagyása után a színészek bejárták Erdélyt azért, hogy fellendítsék a színházi kultúrát. 1935 után, amikor a színházi kultúra elhalóban volt a kolozsvári magyar színészet vállalta a feladatot, hogy megmentse azt. A színészeknek és a közönségnek a színház már sokkal többet jelentett puszta szórakozásnál. Janovics igazgatóságának és társulata törekvéseinek köszönhetően a színház a nemzeti eszményeknek és identitásnak legfőbb képviselőjévé vált, az ő kezdeményezésére kezdte el szárnyát bontogatni az erdélyi önálló drámaírás is.

Az 1938-as bécsi döntést követően a színház épületét többször is megrongálták és kivonuló román csapatok sem kímélték a színházat. A magyar csapatok bevonulása után a színház felújítása megkezdődik. 1941-re fejeződnek be a felújítások és a színház korszerűsítése, ezután a Hunyadi téren ismét elkezdődnek a magyar színielőadások. (Szabó 1943)

A kolozsvári Állami Színház életében Harag György jelentette a változást. Harag György a háború utáni színházi élet kiemelkedő személyisége. A kolozsvári Magyar Művészeti Intézet rendezői szakán szerezte meg diplomáját. Tanulmányai végeztével színésznek áll a kolozsvári Állami Magyar Színházhoz. 1953-ban Nagybányán színházat alapított, ahol igazgatóként és főrendezőként vezette társulatát. Az 1960-as évektől kezdődően sokfelé rendez. 1963-ban leszerződött a marosvásárhelyi színházhoz, ahol több mint egy évtizeden keresztül főrendezőként dolgozott. Tanított a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben – Itt tanult Sütő András. Róla később még részletesebben beszélek majd. – 1975-től egészen élete végéig a kolozsvári Állami Magyar Színház főrendezőjeként dolgozik. Az ő vezetésének időszaka előtt Kolozsváron gyakorlatilag mindent játszottak a színházban az operettől kezdve, az operán és a bohózaton keresztül, egészen a klasszikus értelemben vett drámáig mindent meg lehetett találni a színpadon. A színháznak nem volt konkrét, kiforrott stílusa, amelyet képviselt volna egészen Harag György megérkezéséig. Az ő – és Tompa Gábor – vezetése alatt vált a kolozsvári Állami Magyar Színház elismert művészsínházzá. Ez alatt az időszak alatt a színház elkezdte a rendezői elképzelés és gondolat fontosságát hirdetni, túllépve a tiszta realizmus hagyományain. Az előadásokra nagy hatással voltak a világszínház modern törekvései. Harag György leghíresebb előadásai élete utolsó másfél évtizedében születtek. A hatalmas belső feszültségekkel telített előadások expresszionista és szürrealista elemekkel voltak vegyítve. Leghíresebb rendezései közé tartozik Csehov Cseresznyés kertje vagy Ványa bácsija. Kolozsváron állította színpadra Sütő András tetralógiáját is. 1975-ben mutatták be az Egy lócsiszár virágvasárnapját, 1976-ban a Csillag a máglyán-t, 1978-ban pedig a Káin és Ábelt. (Balogh 1991; Székely 1994)

3.2.A romániai magyarság rövid története az 1900-as évek végén

Sütő András erdélyi születésű író. Az életét meghatározó történelmi körülmények nagy hatással voltak munkásságára, így az *Advent a Hargitán* című drámájában is megtalálhatóak ezen körülményeknek lenyomatai.

A második világháborúnál kezdődik az az időszak, ahová vissza kell nyúlnunk, hogy megértsük milyen körülmények uralkodnak az országban azokban az években mikor Sütő András alkot. Románia a németek oldalán lépett be a háborúba, 1944 augusztusában szovjet csapatok elérik a román határt. Románia átállt a szövetséges hatalmak oldalára, ezután a szövetségesek oldalán harcol, a Vörös hadsereg pedig bevonult az országba. A háború után szovjet nyomásra 1946-ban a román kommunista párt átvette a hatalmat. A sztálinizmus évei alatt több százezer embert börtönöztek be politikai okokból, a börtönökben gyakori volt a kínzás. 1958 után enyhül a diktatúra a megszálló csapatok kivonulnak az országból. 1965-től Nicolae Ceaușescu irányítja az országot, aki totális diktatúrát épít ki. Az 1988-as év végére az ország szinte élhetetlenné válik. A többi országtól eltérően a korábbi sztálini rezsimtől való elszakadás Ceaușescu vezetése alatt nem történik meg. Ceaușescu gazdasági és fejlesztési tervei pedig egyáltalán nem segítik az országot, ami mindenben hiányt szenved. Az év végére az elszegényedés új fokokat ért el. Az élelmiszer olyan szinten hiánycikké vált, hogy a városlakók vidéki rokonaiktól kellett élelmiszert beszerezniük. Ahogy nőtt a szegénység úgy erősödött a Securitate (titkos rendőrség) és nőtt az emberek megfélemlítésének szerepe is. 1989-re telt be a pohár a megfélemlített állampolgárok nyíltan beszéltek az alapvető cikkek hiányáról, a terrorról és a diktátor személyi kultuszáról, költekezéseiről. (Novák 2017)

4. A dráma háttere

4.1.Sütő András élete

Sütő András 1927-ben született Pusztakamaráson, Romániában (Erdélyben). Szegény családból származott, Nagyenyeden és Kolozsváron járt református gimnáziumba.

Első írása – *Levél egy román barátomhoz* – 18 éves korában jelent meg, a kolozsvári Világosság című lapban. 1949-ig Kolozsváron a Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskola rendező szakos hallgatója, majd egészen 1954-ig a Falvak népe című hetilap főszerkesztője. Ekkor azonban – mivel nem tudott azonosulni az 1950-es évek politikai viszonyaival – lemondott állásáról, és Marosvásárhelyre költözött, ahol 1989-ig a helyi lapok főszerkesztői pozícióit töltötte be. 1965-1977 között parlamenti képviselő volt. 1974-től 1982-ig a Romániai Írószövetség alelnökeként munkálkodott. 1980-1990 között csak Magyarországon publikálhatta műveit, mert a Ceaușescu -rezsim betiltotta műveinek kiadását és színdarabjainak

bemutatását. Ismertségét is kihasználva felszólalt a magyar egyenjogúság, az anyanyelvi oktatás és a nyelvhasználati jogok érdekében. Ebben az időszakban ő és családja a hatalom és a Securitate (a román kommunista diktatúra titkosszolgálat) folyamatos zaklatásainak voltak kitéve. 1990-ben a „Fekete március” néven elhíresült harcok folyamán veszítette el egyik szeme világát. Prózai és drámai művei tették híressé. 1998-ban a Digitális Irodalmi Akadémia egyik alapító tagja volt. 2006-ban hosszan tartó súlyos betegség után Budapesten halt meg.

A marosvásárhelyi református temetőben temették el. (Cs.Nagy 2009, 2012)

4.2.Sütő András pályaképe

Első munkája 1948-ban jelent meg az Utunk hetilapban Hajnali győzelem címmel, első novelláskötete az Emberek indulnak 1953-ban jelent meg. Novelláit tekintve Sütő Andrást többféle megítélés is éri. Korai pályája során hatalmas változáson megy át mind személyisége, mind írói munkássága. Művei között akadnak olyanok melyekben kritikusai szerint érezhető volt, hogy személyisége még nem kiforrott. Azonban korai pályája vége felé munkáiban már kezdte elhagyni az ideológiai előfelvetéseket és valódibb, megélt élmények vették át helyüket. Ennek a korai pályaszakasznak kiemelkedőbb munkái például az Egy pakli dohány vagy a Virágot megette a kanyar című novellák, a Vidám sirató egy bolyongó porszemért, a Pompás Gedeon című drámája, illetve a Félrejáró Salamon című kisregény, amit meg is filmesítenek, de az 1956-os bukaresti bemutató után be is tiltják. Az 1950-es, 1960-as években több drámát is írt. 1958-ban jelent meg a Fecskeszárnyú szemöldök, 1961-ben a Szerelem, ne siess!, majd egy évvel később a Tékozló szerelem című műve.

Sütő írói pályafutásában az 1970-es évekkel új korszak kezdődik. Ekkor jelenik meg naplóregénye Anyám könnyű álmot ígér címmel. Ebben jelenik meg igazán a sütői humor, ami távolságtartó iróniával teremti meg a lehetőséget arra, hogy messzebből, átláthatóbban értelmezhessek a műveket. Az esszéregényben megjelenik a magyar kisebbség sorsának története, az anyanyelvért és a nemzeti öntudatért való küzdelem, azonban ettől függetlenül maga a mű humoros tele helyzetkomikummal. A kisebbségi lét és diktatúra egyre nagyobb hatással van munkásságára, s szinte kénytelen a vidám hangvételt keserűbb, történelmi párhuzamokra cserélni. Ebben a szellemben születik meg 1974-ben az Egy lócsiszár virágvasárnapja, 1975-ben a Csillag a máglyán, majd két évvel később 1977-ben a Káin és Ábel című drámája. A három történelmi dráma Sütő pályájának legösszegzőbb darabja, és további munkásságát is kettéosztja.

Egyfelől folytatja a történelmi tárgyú drámák írását. 1987-ben megjelenik Az álomkommandó című drámája, ami tagadhatatlanul aktuálpolitikai műnek számít. 1985-ben készül el Az ugató

madár című műve, de ezt csak nyolc évvel később 1993-ban közlik a Tiszatájban. Másfelől pedig visszafordul a balladai, mesei világhoz. 1985-ben jelenik meg az Advent a Hargitán című drámája. 1986-ban megjelenik a Kalandozások című mesedramája. A két dráma azon felül, hogy mesei, mitologikus hangulattal, helyszínekkel van tele üzenetében is hasonló. Mindkét mű az elhallgattatott, elnyomott, szabadságában korlátozott közösség nyomorúságáról szól. 1999-ben jelenik meg a Balkáni gerle című tragikomikus mű, ami már nemcsak a hallgatásra kényszerített embert, hanem a cselekvőképtelen, önmagát szégyenlő embert is megjeleníti az olvasó előtt.

Pályájának második szakaszában rengeteg drámát ír, azonban nem hiányoznak mellőlük az esszék sem. 1977-ben jelenik az Engedjétek hozzám jönni a szavakat című műve. 1978-ban megjelenik a Nagyenyedi fügevirág című esszé beszéde, 1984-ben az Idő markában, 1987-ben a Sikaszói fenyőforgácsok, egy évvel később 1988-ban pedig A lőtt lábú madár című műve. Esszéire alaposág jellemző, gondos nyelvi fogalmazás és szerkesztés, illetve letisztult gondolatiság.

Pályaképének harmadik, és egyben utolsó szakaszában már olyan kötetek jelennek meg, amiket cikkekből, publicisztikai írásokból, esszékből és beszélgetésekből állított össze. 2001-ben jelent meg az Erdélyi változatlanságok című kötete és 2006-ban adták ki utolsó Létvégi hajrában című kötetét, azonban ezt már nem élte meg. (Béládi 1982)

4.3. Advent a Hargitán

A darab eredetileg regénynek indult. 1984. október 4-én fejezte be a művet, az azonban nem regény lett, felismerte, hogy az emberi és a társadalmi sorskérdéseket drámákban könnyebben és mélyrehatóbban meg tudja fogalmazni. A drámát a Tiszatáj 1985 februárjában közölte, 1987-ben adták ki Budapesten. A darabot a Nemzeti Színház 1986. január 2-án mutatta be a román hatóságok tiltakozása ellenére. Maga a mű műfaját tekintve nagyon érdekes. Egyfelől a szereplők sorsán keresztül megjelenik a nemzetpusztulás. A nemzetiség alappillére maga a család. Ahhoz, hogy a nagy közösség fennmaradjon, szükséges a kis közösségek, vagyis a családok együtt maradása. Mivel a darab éppen ezek felbomlását állítja a középpontba, az erdélyi magyar kisebbség sorsának metaforája lesz. Emiatt tekinthető sorsdrámának. Másfelől a darab végére a megbocsátás, a rossz felejtése és az értékek megőrzése válik a legfontosabbá, így műfaja lehet példázatos játék is. Ezek mellett a darabban rengeteg az elhallgatás, számos utalás található meg benne, illetve jelen van egyfajta balladákra jellemző sűrített előadásmód, így műfaja a ballada határát is súrolhatja. (Balázs 1994)

5. A kutatás elméletben

Kutatásom során arra a kérdésre szeretnék valamilyen szinten választ találni, hogy pontosan mit is ad a drámapedagógia. Egy mű feldolgozása esetében a megértés és az értelmezés szintjén a drámapedagógia vagy a hagyományos feldolgozás a sikerre vezetőbb? A kérdés igencsak szubjektív, hiszen nincs két tanár, aki teljesen ugyanúgy tanít, még akkor se, ha a felhasznált módszerek hasonlóak, azonosak. Természetesen nem csak a tanár tanítási módszere befolyásolja ezt a kérdést, hanem az is, hogy a diákok milyen tanulási módszereket ismernek és használnak. – Ezeken felül pedig számos más tényező is befolyással lehet a keresett válaszra, legyen szó akár a diákok és a tanár hangulatáról, közérzetéről, vagy a napról, napszakról mikor az órák zajlanak. Azonban ezek a tényezők most nem képzik szerves részét a kérdésnek –.

Kutatásomhoz több a darab feldolgozását segítő foglalkozás tervezetet, feladattervet is összeállítottam. Ezen foglalkozástervek természetesen bővíthetők és el is lehet hagyni belőlük bizonyos részeket szem előtt tartva a körüljárandó témát és annak fókuszba helyezett kérdését, illetve módosíthatóak az osztály, csoport igényeihez igazodva. Az alábbiakban a teljesség igénye nélkül bemutatok pár lehetőséget a történelmi háttér, illetve a darabban megjelenő szimbólumok feldolgozására, majd kitérek kutatásom menetére.

5.1 Hangulatteremtés

Az Advent a Hargitán című drámáról már említettem, hogy rendkívül összetett és nehéz mű. Megértését az is megnehezíti, hogy a darab szereplőinek – és az erdélyi magyarságnak – helyzetébe nehezen képzele bele magát az olvasó. Az alábbi feladat segítségével a tanulók bele tudnak pillantani a szereplők helyzetébe úgy, hogy biztonságos környezetben tapasztalják meg a frusztrációt, a „nem tudás” érzését és az ez okozta bizonytalanságot.

A feladathoz szükség van egy hangfalra. Online felületeken számos hangfelvételt lehet találni, melyet befagyott tavak, folyók vizén vettek fel. A befagyott víz alatt hallani lehet, ahogyan a jég „énekel” – például: https://www.youtube.com/watch?v=8dvR_9_jsv4&t=6069s - Song of the ice: 10 HOURS raw icesounds for sleep/meditation/relax –.

A tanulók feladata, hogy párokba rendeződjenek, majd mikor elindul a zene a pár egyik tagjának vezetnie kell a pár másik tagját, akinek csukva van a szeme. Kis idő elteltével tanári felszólításra a tagok helyet cserélne és akit eddig vezettek vezetővé válik, míg a vezető behunyja szemét és hagyja magát vezetni. A feladat végeztével közösen megbeszéljük mit éreztek, gondoltak a tanulók a feladat közben, mit gondolnak a lejátszott dallamról és felismerik e mit hallottak. A feladat páros munkában történik, tanári instrukciókkal. A feladat célja a hangulatteremtésen túl, a tanulók egymásba vetett bizalmának fejlesztése.

5.2.A történelmi háttér feldolgozása

A történelmi háttér feldolgozása legalább annyira fontos a darab teljes, átfogó értelmezésének és megértésének szempontjából, mint a benne megjelenő szimbólumok és motívumok feldolgozása. A történelmi körülmények és alapok feldolgozásához három feladattervezetet készítettem el.

Az első feladathoz szükséges három levél előzetes elkészítése a foglalkozásra. A levelekben a darab szereplői írnak, illetve kapnak levelet szintén a darab szereplőitől. Ezekben a levelekben megjelennek az 1980-as évek romániai életviszonyai, problémái és nehézségei – például: az élelem hiánya, elzártság, terror, fiatalok elhagyják otthonaikat egy jobb élet reményében stb –. Az egyik levelet Árvai Réka írja szerelmének Dánielnek, ki húsz éven át a Nagy Romlás hótengere alatt van. A második levél címzettje szintjén Zetelaki Dániel, azonban írója Zetelaki Dániel, aki nem csak a szörnyű és kilátástalan helyzetétől, hanem fia hiányától is szenved. A harmadik levelet Bódi Vencel címzi Máriának, régen tengerre szökött lányának.

A diákok feladata a levelek elolvasása, majd tartalmuk rövid összefoglalása. A feladat csoportosan, majd frontálisan történik meg. A feladat célja egyrészt a történelmi háttér rövid megismerése, másrészt az olvasott szöveg értelmezésének és a sűrítés képességének fejlesztése, a magabiztosság és a csoportos, illetve egyéni kommunikáció fejlesztése.

A második feladathoz szükség van egy kivetítőre és az alábbi három képre – megjelenési sorrendben: Elena Vargas Lonely hunger, Anna Janiszewska Sea at night, Lea Schock Art Against Terrorism című festménye –:

A diákok feladata az, hogy a korábban olvasott – vagy hallott – leveleket, megpróbálják a fenti festményekhez kapcsolni. A feladat frontális közös munkával folyik. A feladat célja a hangulat demonstrálása, a hallott – olvasott – szöveg értelmezésének és alkalmazásának, illetve a különböző művészeti ágak közötti kapcsolatteremtés képességének a fejlesztése.

A harmadik feladathoz előzetesen elkészített szókártyákra van szükség, melyeken székely kifejezések olvashatók – például: lamentál, beretva, pizlicsáré – A diákok feladata, hogy a kapott szavakat felhasználva írjanak a korábban olvasott levélre egy válaszlevelet. A levelek elkészülte után felolvassák azokat, majd megbeszéljük a tartalmi elemeket, illetve azt, hogy mi

okozhatott nehézséget a feladatban. A feladat során a munka csoportosan, majd frontálisan zajlik. A feladat célja a kontextusba helyezés, a darab hangulatának demonstrálása, a diákok aktivizálás, az informális levél formai és műfaji jellemzőinek gyakorlati alkalmazása, illetve a következő feladatrész felvezetése.

A következőkben egy-két a darabban megjelenő motívum és szimbólum feldolgozására tettem kísérletet.

5.3. A Nagy Romlás szimbolikus jelentésének feldolgozása

„Bódi Vencel boronaháza a Hargitán, a Kicsi Romlás nevű szurdok fejénél. A ház – a hegyi házaktól eltérőleg – csupa ablak, és kint csupa hó. [...] Ha fúj a szél: ez az orgona megszólal, de vijjog, süvölt és hörög is némelykor. A ház sarkától kezdődőleg jobboldalt szédítő sziklahasadék: a Nagy Romlás, ugyancsak hóval borítottan. [...] Aki bal oldalról jön: a Kicsi Romlás kaptató ösvényén jut a ház bejáratához.” (Sütő 1985: 4)

A Sütő által teremtett világban a helyszín egy része a valóságban is megtalálható. A Kicsi Romlás térképen is megtalálható, míg a Nagy Romlás nem valóságos, csak Sütő András szüleménye. Király Andrea úgy fogalmaz, hogy a Nagy Romlás egy sokféleképpen értelmezhető „pusztulásfogalom”. Ha lebontjuk a helynevet három jelentéstartalommal találkozhatunk. A Nagy **Romlás** kifejezés önmagában is megállja a helyét, nem igazán igényel nyakatekert magyarázatot: a hagyományok, a nemzeti és az egyéni identitás feledését, a nyelvromlást, az életviszonyok és az emberi kapcsolatok megromlását egyaránt magába foglalhatja a kifejezés. A **Romlás** kifejezés utalhat arra, hogy ha nincs engedelmesség a hatalom megtorlásával kell szembenéznünk az ott lakóknak, mivel a hangos szótól omlásnak indul a hórengeteg, ami a nyakukba zúdulva maga alá temeti őket. A **Nagy Romlás** pedig utalás a Nagy Románia elnevezésre – a két világháború között nevezték így Romániát –. (Király 2002)

A helyszín többletjelentését feldolgozó feladathoz két cetlire lesz szükség. Az egyik cetlin az „omlás” szó szerepel, illetve a darabból vett *”Nincs annyi tavasz, hogy azt a havat, ami reá zúdult, el tudnók hordani”* (Sütő 1985: 18) mondat, míg a másik cetlin a „romlás” kifejezés és az *„Aki maradtunk: üres csigaházakká lettünk.”* (Sütő 1985: 19) – szintén a darabból vett – mondat szerepel. A tanulóknak két csoportban egy rövid, pár mondatból álló motiváló szöveget, TED-talk beszédet kell írniuk, melyben megjelenik a kapott szó és idézet. Az elkészült szövegek felolvasása után a csoportok megpróbálják kitalálni a másik csoport által felhasznált szót és idézetet, majd közösen megbeszéljük, hogy a szavak hol jelennek meg a műben – a helyszín nevében – és ennek milyen jelentősége lehet. A feladat csoportmunkával, majd

frontálisan zajlik. A feladat célja Nagy Romlás jelentésének feldolgozása mellett, a kreatív írás, a csoportmunka és a publikus beszéd fejlesztése.

5.4. Népszokások, népi motívumok feldolgozása

A népszokások és népi motívumok feldolgozásához is három feladattervet készítettem el. Rövid ráhangolódás gyanánt a diákokkal össze lehet gyűjteni, hogy milyen népmesei, néprajzi motívumokat ismernek. A beszélgetés frontálisan zajlik és segítségével közelebb kerülnek a témához, felelevenítik régi emlékeiket, tanulmányaikat.

A beszélgetés után következő első feladathoz ismételten szókártyákra van szükség, melyeken a „tűzugrás”, a „serketánc”, „csizmaszárban viselt bicska” kifejezések találhatók. Ezek a kifejezések megjelennek a darabban, s szorosan kötődnek a székely népszokásokhoz.

„Székelyföldön még ma is szokás, hogy a csizmaszárban bicskát viselnek. A II. felvonásban a Bódit meglátogató Csudalátó Dániel csizmaszárában is kés lapul – a pusztá tény még nem válna jelentéshordóvá, hiszen ez Székelyföldön általánosan elterjedt szokás. Itt viszont hangsúly kap e gesztus, és kiemelkedik a néprajzi szokások köréből: Csudalátó Dániel ugyanis bevallja, hogy húsz éven át minden karácsonykor meg akarta ölni Bódit.” (Balázs 1994: 44)

Június 24-e - Keresztelő Szent János napja, amit – bizánci hagyománynak köszönhetően – Szent Iván napjának is szokás nevezni. A naphoz egy több részből álló „szimbólumrendszerű” szokás köthető, melyeknek legfőbb célja az egészség- és a szerelemvarázslás. Ehhez a naphoz köthető többek között az a hagyomány is, mely során a résztvevők a meggyújtott tüzet át kell ugorják. (Medgyesy 2021b) *„A szentiváni tűzgyújtás és a hozzá kapcsolódó énekek elsősorban az év leghosszabb napját ünnepelték. Örömtűz volt tehát, fényt megtartó mágikus céllal, de gyógyító hatást is tulajdonítottak neki. A máglyát a szokásos tűzrevalón kívül illatos virágokból és gyógynövényekből rakták [...] A tűzugrásnak tisztító és termékenységfokozó hatást tulajdonítottak, és jósoltak belőle az ugráló leányok férjhezmenetelére nézve is, kivel ugrik párban, ki előtt ér földet stb.”* (Jankovics 1997: 182) A tűzugráshoz köthetjük az újjászületést is, a darabban Rékához ez köthető, hiszen ő maga mondja, hogy újjászületett miután átugrott a tűzön.

A néphagyományok sorát bővíti a Gyimesen serketáncnak nevezett gyermektánc. *„A felnőttek szokásait a gyermekek mindig élénk figyelemmel kísérték, és ami megtetszett nekik, azt utánozták is. Gyermekjátékaink egy része a közvetlen megfigyelések sajátos feldolgozása. A tánc-hagyományokat őrző vidékeken a gyermekek világa pontos tükörképe volt a felnőttekének. [...] a gyermekek a multságokon teljes értékűen nem vehettek részt, ilyenkor a kisebbeket, sőt a serdülőket sem nézték jó szemmel. A tánc igénye azonban bennük is élt. Megteremtették tehát*

saját mulatságaikat, és ebben a felnőttek is segítséget nyújtottak. A gyermektáncokat inkább nyáron és farsangkor rendezték. Ezeket a gyermekkorra utaló, hangulati, tréfás lekicsinylő jelzőkkel, az egyszerűbb kísérő hangszerek nevével vagy a felnőttek táncalkalmainak elnevezésével tartották számon: aprók tánca (Szék), citera (Galga mente), duda, kutyaduda (Bag, Kartal), csőcselékbál (Berzence), ivó, kisivó (Váckisújfalu, Palócföld), kukacbál (Bugyi), kicsik tánca (Kalotaszeg, Maros mente), kismuzsika (Bajna), korpásbál (Karád), macskabál (Pápateszér), pulyabál (Szatmár), serketánc (Gyimes) stb.” (Paládi 1990: 206) Szintén Rékához köthető a serketánc kifejezés használata is a drámában, amikor régi emlékeiről mesél.

A diákok feladata az, hogy írjanak egy rövid tudósítást, melynek középpontjában a kapott kifejezés és annak jelentősége áll. A feladat során a diákok használhatnak segédeszközöket – telefon, internet –. A tudósítások megírása után fel kell olvassák, elő kell adják azokat a csoportnak. A feladat csoportos és frontális formában zajlik. A feladat célja, hogy a tanulók felelevenítsék és bővítsék ismereteiket a székely népszokások témájában, illetve a kritikus gondolkodás, a szövegalkotás, a kommunikáció és az információfeldolgozás képességének fejlesztése.

A második feladathoz a darabban is megjelenő népdalokat fogják feldolgozni a diákok. A népdalok szövegei felvágva kerülnek kiosztásra a diákok között, akik csoportban sorrendbe helyezik a sorokat. A drámában is megjelenő népdalok: Édesanyám sok szép szava; Ez az utca, bánat utca; Jaj, istenem, de víg voltam ezelőtt; Szép a rózsa háromnapos korában. A sorrendbe helyezés után a csoportok felolvassák – ha ismerik és szeretnék eléneklük – a kapott népdalt. Ezek után megbeszéljük a népdal hangulatát és mondanivalóját, illetve azt, hogy hol jelenik meg a darabban. Ez utóbbi fontos abból szempontból, hogy a dalok szó szerint, illetve parafrázis formájában is megjelennek a drámában. A feladatot párokban, kiscsoportokban, majd frontális végzik el. A feladat célja a népdalok felelevenítése, a népdalok elemzése és értelmezése.

A harmadik feladat során a korábbi dalok újra osztása után a tanulók – szintén párokban – kiválasztani egy sort, részletet, majd készítenek egy rövid jelenetet, melyben elhangzik a kiválasztott részlet. A többi tanuló feladata lesz, hogy miközben az adott csoport bemutatja jelenetét figyeljenek, majd kitalálják melyik dalt használta fel az adott csoport. Majd elemezzük a jelenetet, annak hangulatát és párhuzamba állítjuk a dal és a jelenet mondanivalóját, hangulatát. Ajánlott megvitatni azt is, hogy milyen funkciói lehetnek a daloknak, népdaloknak, illetve azt is, hogy fontosak-e egyáltalán a darab szempontjából ezek a népdalok. A feladat páros – kiscsoportos –, majd frontális formában történik. A feladat célja a népdalok egy feldolgozási lehetőségének megismerése, a népdalok hangulatának és szövegük

sokszínűségének, darabban betöltött szerepének megértése; a kreativitás, a magabiztosság, a kiállítás, a csoportmunka fejlesztése.

5.5. Állatszimbólumok feldolgozása:

A darabban számos alkalommal jellemzik Rékát jégmadárként. „*A jégmadár jelzi a fagyot – a darabban megjelenített idő két fagyos karácsony, s mindkét felvonás elején színre lép Árvai Réka, előre jelezve, hogy hamarosan nemcsak az időjárásban, hanem az emberek hangulatában is fagy áll be...*” (Balázs 1994: 26–27)

A medve „*A ~ az Ószövetségben elsősorban negatív erőket jelképez, számos esetben az →oroszlánnal együtt az isteni büntetés eszköze [...] vagy az ördög és a gonosz ember szimbóluma*”. (Vígh 2016: 226) Emellett a haragot, a bűnt és a bűnösséget is a medve szimbolikus jelentéséhez kapcsoljuk. (Vígh 2016)

A farkas „*Jelentése: Apollón és Mars szent állata, Romulus és Remus nőstény farkasa, kitartás, ügyesség, hitványság, igazságtalanság, kapzsiság, mohóság, képmutatás, köpönyegforgatás, ördög, eretnekek, önbüntetés, falánkság, kegyetlen ember, ravaszság, rablás, hamis próféták, csalárdság, erő, szabad élet.*” (Vígh 2016: 90)

Mind a medve, mind a farkas alakjához az elnyomó diktatórikus hatalom köthető. Az elnémított, szabadságától megfosztott erdélyi magyarság szimbólumaként vannak színen a szereplők, kik a környező medvéktől, s farkasoktól tartanak, amik így a hatalom szimbólumaivá válnak. A műben több állat is megjelenik, melyeknek többletjelentésük van – tűzmadár, leánykamadár stb. – azonban az előző hármat helyeztem a feladatok középpontjába.

Az állatszimbólumok feldolgozásához három feladattervet készítettem. Az első feladat során három képre van szükség, melyeken megjelennek az általam előbb említett állatok. – A képek megjelenésük sorrendjében: Simone Bourgois Le martin pêcheur 2, Paul Hardern Growling Bear és Manuel Sosa The last wolf című festménye –.

A tanulók feladata, hogy a képeken látható állatokat megnevezzék, illetve felruházzák különféle tulajdonságokkal, jellegzetességekkel, amik szerintük jellemzőek a képeken látható

állatokra. A feladat frontális munkával zajlik és célja a képelemzés képességének fejlesztése, emellett a feladat felkészülésként szolgál a következő feladatra.

A második feladathoz szükség van három szókérttyára, amiken megjelenik az állatok neve – jégmadár, farkas, medve –. A tanulók feladata, hogy írjanak egy rövid tanmesét, melyben megjelenik az általuk kihúzott állat, felruháza valamilyen tulajdonsággal. Az elkészült történeteket a csoportok megosztják egymással, majd közösen elemezzük őket – melyik állat jelenik meg az adott történetben, hogyan jelenik meg benne, mi a történet tanulsága stb. –. A feladat csoportmunkában, majd frontálisan zajlik. A feladat célja a szövegalkotás fejlesztése – a tanmese fogalmának és elemeinek felelevenítése –, állatokkal és jelentésükkel kapcsolatos ismeretek felidézése.

A harmadik feladathoz ismételtén három szókérttyára van szükség. A kérttyákon megjelenik egy-egy idézet a drámából, ami az előbbieken tárgyalt állatokhoz kapcsolódik – „Jégmadarakká lesztek mindannyian.” (Sütő 1985: 18), „Fel is magasztalod a rabságodat! Csapdába lépett farkas – a csapdáját dicsőíti.” (Sütő 1985: 29), „A bocsok megnőnek. Vérmedvékké lesznek.” (Sütő 1985: 22) –. A diákok feladata egy rövid jelenet készítése, amiben elhangzik a kapott mondat. A jelenetek bemutatását követően megbeszéljük miről szolt az adott jelenet, milyen állat szerepelt benne, illetve hogyan változott – változott-e – az adott állat az előző feladatok óta, majd az adott állat műben való megjelenését és jelentőségét is megvitatjuk. A csoportos és frontális formában történik. A feladat célja az állatok szimbolikus jelentésének megismerése a mű alapján, a kreativitás, a kommunikáció és a magabiztosság fejlesztése.

5.6. Advent szimbolikus jelentésének feldolgozása:

Az advent egy többszörös szimbólum a darabban. A darab cselekménye húsz évet ölel fel. A két felvonás között telik el húsz. Mindkét felvonás adventkor, szentestén játszódik. A tél, mint évszak már önmagában szimbolikus jelentéstartalommal bírhat, hiszen önmagában a halál és a pusztulás szimbólumaként tartjuk számon. (Pál–Újvári 2001) Az advent pedig a „Négyhetes szent idő András napja (nov. 30.) és karácsony (dec. 25.) között. Az előkészület, a várakozás és a reménykedés ideje, amelyet régen böjttel is megszenteltek [...] Az advent Krisztus-váró hangulatát alapvetően meghatározták a hajnali misék, [...] A különleges időpontban tartott istentisztelet, a korai harangozás, a sötét reggelek sejtelmes izgalma a magyar katolikus nép különleges élményévé tették a hajnali misét. Varázscselekedetek, különösen szerelmi varázslások sokasága fűződik hozzá. Jórészt adventhez kötődik a betlehemezés szokása. Az advent utolsó kilenc napjának jellegzetes újkori népi ájtatossága a szálláskeresés, más néven: Szent Család-járás, Szent Család-kilenced (Barna 1985b: 748–751).” (Dömötör 1990: 396) A

Megváltó, Krisztus eljövételével lezárul az advent időszaka, azonban a darab szereplői számára nem érkezik el a megváltó. A várakozás örökké tart. Ez a véget nem érő várakozás pedig az erdélyi magyarság várakozásának szimbólumává válik a darab végén.

Az advent szimbólum feldolgozásához három feladattervet készítettem el. Az első feladathoz három képre van szükség – a képek a megjelenés sorrendjében: Rékai Zsolt Várakozás, Steve Hanks Waiting for the train, Banksy: Waiting in vain című festménye –:

Az első feladat frontális munkával zajlik. A tanulóknak három kérdésre kell választ adniuk: Mit látunk az egyes képeken? Milyen a képek hangulata? Mi lehet a képek címe? A feladat célja a hangulatteremtés, a témamegjelölés, a diákok aktivizálása, illetve a képértelmezés, a kreativitás és a kommunikáció fejlesztése.

A második feladathoz öt darab szókártyára van szükség, melyeken a „Munkahely”, „Orvosi rendelő/Kórház”, „Börtön”, „Bolt”, „Iskola” kifejezések jelennek meg. A tanulók feladata az, hogy készítsenek egy rövid jelenetet a képek inspirációjára. A jelenetnek az általuk kihúzott helyen kell játszódnia, de nincsenek megkötések. Minden jelenet bemutatása után megbeszéljük, hogy mit láthattunk az adott jelenetben, majd az összes jelenet megtekintése után megvitatjuk, milyen volt a jelenetekben megjelenő várakozás. A feladat páros – kiscsoportos – és frontális munkával történik. A feladat célja a kreativitás, a kommunikáció, a magabiztosság fejlesztése, illetve a darabban megtalálható várakozás hangulatának megismerése távolítás segítségével.

A harmadik feladat során egy beszélgetés keretein belül megvitatjuk, hogy milyen ünnepet lehet a várakozáshoz kötni és a drámában ez mit jelent. A feladat célja, hogy a tanulók felismerjék a népi hagyományt, felelevenítsék az advent hangulatát, a darabban megjelenő hangulatot ellentétbe állítsák az adventi várakozás hangulatával és felismerjék a kapcsolódás és az ellentét jelentőségét a darab egészére való tekintettel.

Az előbbieken feltüntetett feladatok mind tervezetek, teljes egészükben való felhasználása több tanórát vesz igénybe. Mivel a drámafoglalkozások ütemezése nem teljesen úgy zajlik, mint egy hagyományos irodalomóra időbeosztása, az egyes feladatok célját érdemes figyelembe venni a felhasználáskor, és adott esetben egyes részeket „fel kell áldozni”, míg másokon menet közben érdemes „javítani” a csoport előrehaladásának megfelelően. Kutatásom során magam is így tettem.

6. A kutatás gyakorlatban

Annak érdekében, hogy a feltett kérdésre egy átfogóbb választ találhassak a kutatást két csoportban végeztem el. Egy tizenegyedikes osztály tanulóit osztottam két csoportra, az egyik csoporttal egy drámafoglalkozást végeztünk el, míg a másik csoporttal beszélgettünk a drámáról. A tanulókról tudni kell azt, hogy rendszeresen részt vesznek drámafoglalkozáson. A kutatás előtt a diákok megkapták a dráma rövidített változatát, amit a foglalkozás napjára elolvastak. Hogy a két csoport diákjai azonos tudással kezdhessék meg a foglalkozást közösen meghallgattak egy rövid összefoglalót a darab történelmi háttéréről, és Sütő Andrásról – életéről és munkásságáról –. A diákok ezután két tíz főből álló csoportba rendeződtek. Miután egymás után lezajlott a két foglalkozás, mindkét csoport diákjai kitöltötték egy kérdőívet.

6.1.A drámafoglalkozás

A drámafoglalkozás célja Sütő András *Advent a Hargitán* című drámájának történelmi háttérre építkező motívumainak feldolgozása volt. Az óra fejlesztési céljai között megjelent az, hogy a tanulók képesek legyenek a szöveg motívumainak felismerésére, illetve a motívumok jelentéstartalmának felismerésére. Kiemelt célja volt az órának, hogy a tanulók legyenek képesek párhuzamot vonni a történelmi háttér és a mű között.

A foglalkozás első szakaszának fókuszába a dráma helyszínének szimbolikus jelentésének feldolgozása került. A tanulóknak tíz percük volt arra, hogy a már korábban említett feladatot elvégezzék. A tanulók két öt fős csoportban dolgoztak ki a kapott szókérdőíveken szereplő kifejezés és idézet – *„Akik maradtunk: üres csigaházakká lettünk.”* (Sütő 1985: 19) – omlás,

„*Nincs annyi tavasz, hogy azt a havat, ami reá zúdult, el tudnók hordani*” (Sütő 1985: 18) – romlás – felhasználásával a motivációs, TED-talk beszédüket:

1. Csoport:

„Mindenki érezheti úgy magát, hogy összezsápolnak a hullámok a feje fölött, vagy **ráomlik** a tető. De ne éljünk abban a téves hitben, hogy az idő minden sebet begyógyít, ugyanis „*Nincs annyi tavasz, hogy azt a havat, ami reá zúdult, el tudnók hordani*”. Mi a nyarat hozzuk el Önnek. Csatlakozzon terápiás programunkhoz és megoldjuk minden problémáját.”

A beszéd elhangzása után a másik csoport az idézetet felismerte, majd kis rávezetéssel a felhasznált szót is sikeresen megtalálta – nehézséget okozott mind az íróknak, mind a hallgatóknak a szó –. Ezek után megbeszélésre került, hogy miért éppen ezt a tematikát választotta a csoport. A válasz egyöntetűen az volt, hogy az idézetből indultak ki. Az idézet miatt úgy érezték „a traumák feldolgozásáról is szólhat a dráma, vagyis annak nehézségeiről” és „ebből kiindulva gondoltuk a terápiás kezelés egy önálló, de mégis kapcsolódó ötlet”.

2. Csoport:

„Honfik és Honleányok!

Nehéz idők állnak mögöttünk. Asszonyok siratják fiaikat, feketébe borult az ország. A háború felemésztette összes erőforrásunkat, s a nemzet **romlásba** készül dőlni. Bajos a helyzet, kevés az ember, „*Akik maradtunk: üres csigaházakká lettünk*”, a lelkünk úgy érezzük elveszett. Nem maradhatunk kétségbeesésben. Nekünk, hazánknak meg kell maradnunk a helyzet magaslatán. Tartanunk kell azt, amiben elesett honfitársaink hittek anno. Csak menjünk tovább! Így kell tenni, nincs más út! Köszönöm.”

A beszéd elhangzása után a másik csoport a felhasznált szót ismerte fel, az idézet felismeréséhez szükségük volt egy kis segítségre. A kérdésre, hogy miért ezt a tematikát választották a válasz az volt, hogy úgy érezték a dráma szereplőinek „szükségük lett volna egy olyan alakra, aki lelkesíti őket”, annak érdekében, hogy „ne törődjenek bele a kialakult helyzetükbe”.

A foglalkozás második szakaszában a fókusz az advent szimbolikus jelentésének feldolgozása volt. A várakozás hangulatának megteremtése és a drámában szereplők várakozásának összehasonlítása az adventi várakozással. Ehhez a már említett feladatok kerültek felhasználásra.

A kivetített képek egyesével kerültek megbeszélésre:

Rékai Zsolt Várakozás című festményének megbeszélése során a tanulókkal közösen megbeszéltük a várakozás élményét, majd érintettük a közösséghez tartozás kérdését is. A diákok a festmény láttán úgy érezték „a kiközösítés és az egyedüllét”, illetve az „elzárkózás” is megjelenik mind a festményen, mind a műben. A festmény hangulatát „zavarosnak” és „felkavarónak” találták, megfogalmazásra került az, hogy a művészi technika ad egy plusz értelmezési lehetőséget. A homályos, elvont jelleg miatt „bármik lehetnek a szereplők”, ami párhuzamban állhat a dráma szereplőinek kilétével, hiszen az „egész népet jelenthetik” a szereplők is.

Steve Hanks Waiting for the train című festménye kapcsán felmerült a kérdés a diákokban, hogy a várakozáson túl a festményen megjelenhetnek a traumák is, hogyha párhuzamba akarjuk állítani azt a drámával. A festményen látható lány „esernyőt tart a kezében, pedig már nem esik a képen”. Ebből indult el egy beszélgetés, mely a traumák feldolgozásához vezetett. „Az átélt szenvedések után, ha elmúlik a szenvedés nem tudnak ugyanúgy viselkedni az emberek, mint azelőtt”, az esernyőnek szimbolikus jelentést társítottak a tanulók „olyan, mint amikor valaki felhúzza maga köré egy falat, ha valami rossz történik és utána az ott marad, hiába múlik el a rossz”.

Banksy Waiting in vain című festményéről Árvai Rékára asszociáltak a tanulók. Úgy érezték „Réka szenvedéseit jól bemutatja”, „a szerelmére várakozó ember”-t látták a festményen, aki „elkeseredett, de nem adja fel a várakozást”.

Mindhárom festmény megbeszélésekor előkerültek olyan témák, melyek a darab szempontjából kiemelkedően fontosak. Ezen témák szinte mindegyike asszociáció nyomán került elő, mind a tanulók által fogalmazódtak meg, a tanári rávezetést nem igazán kellett használni ugyanis a festmények önmagukban elegendőek voltak ahhoz, hogy a diákok eljussanak a témákhoz egyedül.

A festmények elemzése után a jelenetkészítés következett. A tanulók párokban dolgoztak a jeleneteken, amelyek helyszínét a szókártyákon megkapták – Munkahely, Orvosi rendelő/Kórház, Börtön, Bolt, Iskola –. A feladatra tervezett kidolgozási idő fele alatt sikerült elkészülniük a jelenetekkel – habár érdemes itt szem előtt tartani azt, hogy mivel rendszeresen vesznek részt drámafoglalkozásokon számukra nem volt ismeretlen a feladat –, így öt perc elteltével bemutatták az elkészült jeleneteket.

Az egyes jelenetek megtekintése után, a tanulók sikeresen kitalálták hol játszódott az adott jelenet, majd elemezték, hogy mi történt a jelenet során. Az összes jelenet megtekintése után összehasonlításra került a várakozás hangulata az egyes jelenetekben. A várakozás minden jelenetben „türelmetlen volt”, a várakozó szereplő rendszerint „babrált”, „fel-alá járkált”, „dobolt a lábával, vagy valamilyen eszközzel”. Ezt párhuzamba állítottuk a dráma szereplőinek viselkedésével a várakozás során. A tanulók megállapították, hogy a szereplők „beletörődöttek”, „nyugodtak” és „lemondóak” a várakozás során.

A foglalkozás zárásaként megvitatásra került az adventi várakozás jelentősége és az, hogy a szereplők számára milyen jelentőséggel bír az advent.

6.2. A beszélgetés

A beszélgetést igyekeztem úgy megtervezni, hogy a kommunikáció mindenképpen kétoldalú legyen. Ebből kiindulva az órára való felkészülés során – a drámafoglalkozással ellentétben – nem írtam előre konkrét kérdéseket, amikre a diákoktól csak egy jó választ kaphatok. Helyette arra törekedtem, hogy témaköröket gyűjtsék össze, melyeket feltétlenül érinteni szerettem volna a csoporttal. Ezek a témakörök pedig megegyeznek a drámafoglalkozás kulcspontjaival.

Tervezett témakörök:

1. Problémás, nem értett részek a drámában
2. A drámában megjelenő kapcsolatok
3. Nagy Romlás szimbolikus jelentése
4. Advent szimbolikus jelentése

Mivel a csoportnak nem irodalomórát tartottam óraterv sem készült a foglalkozáshoz. A beszélgetés szóban zajlott, így papír alapú anyag csak utólag – illetve közben rövid jegyzet formájában – készült róla. Az alábbiakban összegyűjtöttem a foglalkozás során felmerülő kérdések és válaszok egy részét. – Az előbb említettek miatt ezek a teljesség igénye nélkül kerülnek összegyűjtésre –.

A beszélgetést azzal indítottam, hogy megkérdeztem minden tanuló elolvasta-e a drámát, vagy annak általam írt, rövidített változatát. A kérdésre mindenki helyeslő választ adott, így megkérdeztem tőlük, nekik vannak-e kérdéseik. A legtöbb általuk feltett kérdés a dráma tartalmával volt kapcsolatos.

Egy ilyen kérdés volt az, hogy „pontosan kicsoda Bódi Vencel a történetben”. Ennek a kérdésnek a kapcsán meg tudtuk beszélni az általam tervezett témakörök egyikének – 2. A drámában megjelenő kapcsolatok – egy részét. Megbeszéltük milyen kapcsolat áll fent Bódi

Vencel és Árvai Réka, illetve Bódi Vencel és Zetelaki Dániel között. Majd megvitattuk a darab elején kialakult konfliktust a két férfi – Bódi és Dániel – között.

Később felmerült a kérdés egy tanulóban a darab végére, azon belül is arra vonatkozóan, hogy „mi történt Zetelaki Gáborral a második felvonás elején”. A kérdésre rövid ösztönzést követően a többi tanuló adott választ – így elindult egy nyitottabb kommunikáció a darabról a csoporton belül is –.

Miután megtörtént a tartalmi kérdések megbeszélése a foglalkozást igyekeztem a mélyebb értelmezés irányába terelni:

„Volt-e olyan rész, aminek úgy éreztétek nagyon erős hatása van?” A kérdésre több válasz is érkezett:

- „A darab végén KisRéka és Bódi beszélgetése”
- „A beszélő nevek: a szakadék neve Nagy Romlás. Van egy nagyon kifejező hatása annak, ha valaki azt mondja, hogy átkelt a Nagy Romlás alatt”
- „Amikor Gábor feltámad nem akarja elhinni, hogy Réka már idősebb. Nagy hatása van annak, hogy Rékának az elmúlt húsz év borzalmas időszak volt, mert megállás nélkül kereste Gábort, de mire megtalálta valami elveszett a közöttük lévő kapcsolatból.”
- „A mécsesmotívum, ami az adventben is benne van, de itt valahogy más.”
- „Bódi Vencel mécses gyújtása. Párhuzamot láttam a mécsesek és az Ezer Lámpás Éjszakája között, amikor az elveszett gyerekekért gyűjtanak lámpásokat.”

„A történelmi körülmények rövid megismerése után lett-e mélyebb értelmezése a drámának?”:

- „Lehet párhuzam a darabban és a valóságban megélt szenvedés között.”
- „Azon gondolkodtam, hogy a sok szenvedést maguk mögött tudják-e hagyni az emberek. Képesek feldolgozni az átélt traumákat? És ha nem akkor mi marad az emberekből, a népből?”
- „Nekem az jutott eszembe, hogy érdemes-e egyáltalán reménykedni abban, hogy lesz jobb.”

„Már említettük a Nagy Romlást, mit jelenthet? Minek a romlásáról beszélhetünk?”:

- „Lélektani romlás.”
- „Csendben kell lenni mindig és nem beszélhetnek, elveszítik az identitásukat.”
- „Gábornak és Rékának a kapcsolata megromlik”
- „Bódi Vencelnek és a lányának a kapcsolata is megromlik”

„Mit jelent az advent?”:

- „Karácsonyi várakozás.”
- „Megváltó eljövételére várás.”

„A darab szereplői számára mit jelent az advent?”:

- „Bódi a lányát várja igazából, mécsest gyújt neki minden évben.”

„Mit jelenthet az, hogy a két felvonás adventje között húsz év telik el? Mire várhatnak a szereplők mindannyian?”

- „Valamiféle változásra.”
- „Saját Megváltójukra.”

„Elérkezik a Megváltó? Van ennek valami jelentősége?”

- „Mivel nem jön el és legalább húsz éve várják lehet, hogy sosem jön el”
- „Bódi mondja is KisRékának a végén, hogy *„Keressük egymást az élők között, míg élünk, és majd kutatni fognak bennünket a halottaink, mert lassanként már csak ők beszélnek rólunk. Csak lenne elég mécsesünk a várakozáshoz.”*” (Sütő 1985: 31)

A kérdésekre érkezett válaszok mind meg lettek beszélve és ki lettek bővítve, mielőtt a következő kérdés elhangzott.

6.3. A kérdőívek

A kérdőív összeállításakor még nem készült el a drámafoglalkozás óraterve, illetve a beszélgetés óravázlata, mivel a kérdőív kérdéseire terveztem meg azokat. Az volt a célom, hogy a kérdéseket mindkét foglalkozás anyaga lefedje. A kérdőív elkészítése során arra törekedtem, hogy a kérdések a dráma azon motívumaira építkezzenek, melyek a történelmi körülményekből merítenek. Ezen belül a kérdések az Advent, illetve a helyszín motívumait járták körül. A kérdőívet olyan módon állítottam össze, hogy a tanulók önálló gondolatait dolgozza fel a darab motívumainak kapcsán, a személyes véleményekre és benyomásokra fókuszáltam. Ennek oka az volt, hogy felmérjem melyik foglalkozás – drámafoglalkozás vagy beszélgetés – volt az eredményesebb a szóban forgó téma feldolgozására. A kérdőív tizenegy kérdésből állt. A kérdőív elején a tanulók megjelölték, hogy melyik foglalkozáson vettek részt, majd ezután válaszoltak a kérdésekre.

A kitöltött kérdőíveket a kielemezés előtt szétválogattam két csoportba a foglalkozás típusának megfelelően majd megszámoztam őket. A kielemezés során így két egytől tízig számozott kérdőív csoporttal dolgoztam. Az első kérdés válaszai a következőképpen alakultak:

Miről szól a dráma? (Válaszodat egy mondatban próbáld megfogalmazni)

A kérdés azért került bele a kérdőívbe, hogy láthatóvá váljon a tanulók hogyan értelmezték a drámát, mit vontak le belőle, mint mondandó, tanulság. A beszélgetésen résztvevő diákok válaszai között két válasz kivételével a foglalkozás előtti beszélgetést vették alapul, s a diktatórikus korszak leírását és bemutatását érezték a mű főbb mondanivalójának. Míg a

drámafoglalkozáson részt vett tanulók esetében leginkább az elnyomás végére való várakozás jelent meg, mint főbb mondanivaló, a diktatórikus élet bemutatása mellett. Az advent szimbólumának feldolgozása a dráma értelmezésekor sikeresebbnek bizonyult a drámafoglalkozás során, hiszen a darabot nem szimplán a romániai közösség életkörülményeinek leírásaként értelmezték a drámafoglalkozást elvégző diákok, hanem egy mélyebb, lélektani jelentést is találtak a drámában. A drámafoglalkozás résztvevőinek válaszai között megjelent a megváltóra, egy jobb életre való várakozás, illetve az egyéni és a közösségi elnyomás, az elnyomott nép elszigeteltsége is mint értelmezés. Ezekkel ellentétben a beszélgetésen résztvevő diákok közül egy válaszadó érezte úgy, hogy a darab az elnyomó rendszer mellett szólhat a várakozásról és az egyedüllétről, míg egy másik válaszadó az emberi kapcsolatokat és a reményt érezte a mű fő mondanivalójának.

A kérdőív második kérdése az advent szimbolikus értelmezését érintette:

Van-e szerepe annak, hogy a darab advent idején játszódik?

A beszélgetés résztvevői közül két tanuló nem érezte fontosnak az advent szerepét a drámában. Megjelent a várakozás motívuma is a válaszokban, a szeretteikre való várakozást fontosnak tartották párhuzamba állítani az adventtel, azonban a beszélgetésben résztvevők válaszai alapján az advent szimbolikus jelentésének feldolgozása nem volt olyan sikeres, mint a foglalkozáson résztvevők válaszai alapján. A foglalkozáson résztvevők válaszai között erőteljesebben volt jelen a párhuzam a történelmi körülmények okozta szenvedések végét elhozó megváltásra való várakozás és az advent során történő Megváltóra való várakozás között. Ez nem jelenti azt, hogy a beszélgetés résztvevőinek válaszai között egyáltalán nem jelent meg ez a párhuzam, azonban a foglalkozáson résztvevők válaszai között jobban kirajzolódott ez az értelmezés.

A harmadik kérdéssel a második kérdéshez kapcsolódóan arra voltam kíváncsi, hogy a várakozás motívumáról mit gondolnak a diákok. Mennyire érzik úgy, hogy a darabban az egyéni várakozás, mellett jelen van egyfajta közösségi várakozás is.

Mire/Mikre várnak a darab egyes szereplői? (Bódi Vencel, Árvai Réka)

A kérdésre mindkét foglalkozás tanulói hasonló – ha nem ugyanazt – a választ adták. A kérdés zárójeles részének köszönhetően a válaszok csak a két említett szereplőt érintették, és nem születtek általánosabb értelemben vett válaszok. Minden válaszadónál megjelent valamilyen formában az, hogy Árvai Réka szerelmét, Zetelaki Gábort várja, míg Bódi Vencel lányára, Máriára vár. A kérdés a kutatás szempontjából nem bizonyult lényegesnek, azonban jelzésként szolgálhat, hogy a tanulók ténylegesen elolvasták a darabot és felismerték a dráma szereplői

között fennálló kapcsolatokat. Azt sem érdemes figyelmen kívül hagyni, hogy a drámafoglalkozáson résztvevő diákok korábbi, illetve későbbi válaszaiban ennek a kérdésnek egy általánosabban vett értelmezése is megjelenik – megtalálható például az előző kérdésnél kapott válaszok között a megváltásra való várakozás –.

A negyedik kérdés során a szereplők kapcsolatainak kudarcával foglalkoztam, s azzal, hogy van-e valamilyen szimbolikus jelentősége a tanulók számára.

Fontos-e, hogy a szereplők kapcsolatai kudarcra vannak ítélve?

A beszélgetésen résztvevők többségében úgy gondolták nincs jelentősége annak, hogy a szereplők kapcsolatai kudarcra vannak ítélve. Tíz főből négyen vélték úgy, hogy valamilyen szinten fontos a dráma szempontjából. A négy tanuló közül ketten indokolták meg válaszukat, az egyik tanuló a kor viszonyait vélte felfedezni benne, míg a másik tanuló úgy vélte, a kapcsolatok kudarcra a boldogság hiányát erősíti. A drámafoglalkozáson résztvevő diákok közül kilencen adtak helyeslő választ a kérdésre. Megjelent a válaszok között a hangulatteremtés, egy válaszadó a darab nyomasztó hangulatát a kapcsolatok kudarcában vélte felfedezni. Több esetben is megjelent az a vélemény, hogy a történelmi körülmények közepette csak egymásra számíthatnak a szereplők, a kapcsolatok hiánya, kudarcra pedig a reménytelenséget és a szereplők életének bizonytalanságát erősíti fel a darabban.

Az ötödik kérdés a várakozás hangulatához kapcsolódott:

Milyen a várakozás hangulata a darabban?

Mind a foglalkozáson, mind a beszélgetésen résztvevők válaszai között megjelent a feszült, reményvesztett hangulat. Illetve mindkét csoport válaszai között megjelent az, hogy az adventi várakozással ellentétben a darab szereplőinek várakozása nem meghitt, reményteli, hanem nyomasztó és kétségbeesett.

A hatodik kérdés a helyszín szimbolikus jelentésének értelmezéséhez kapcsolódott:

Minek/miknek a szimbóluma lehet a Nagy Romlás?

Az adott válaszok között megjelentek azok az értelmezések, amelyek megjelentek a foglalkozások során. A drámafoglalkozás és a beszélgetés résztvevői is hasonlóan értelmezték a szimbólumot. Az értelmezések között megjelent az emberi kapcsolatok és a társadalom, továbbá az életszínvonal megromlása – mindkét foglalkozás esetében –, az elnyomás, az egyéni és a közösségi szabadság megcsönkítésének szimbóluma – drámafoglalkozáson résztvevők válaszai között –, valamint az emberek lelki világának, énképüknek a megromlása. Illetve megjelent az értelmezés miszerint a darab helyszíne a nemzet traumájának – beszélgetésen

résztevő tanuló válasza – és a romániai emberek által átélt megtorlásnak – drámafoglalkozáson részttevő tanuló – is lehet a szimbóluma.

A hetedik kérdéssel arra voltam kíváncsi, hogy a tanulók felismerik-e a darabban megjelenő utalásokat, melyek a szereplők lelki világához, érzéseikhez kapcsolódnak.

Miben mutatkozik meg a szorongatottság és a félelem?

Mindkét foglalkozás résztvevőinek válaszaiban megjelent az állandó csend, a figyelmeztetések annak kapcsán, hogy halknak kell maradni. A beszélgetés és a drámafoglalkozás résztvevőinek válaszai között is megjelent az elszigeteltség, a külvilágtól való elzártág. A drámafoglalkozás résztvevőinek válaszai között megjelent az egymástól való függőség jelentősége is. Összességében a mind a beszélgetés, mind a drámafoglalkozás sikeresnek bizonyult a szereplők lelki világának feldolgozása szempontjából. – Ugyan a szóban forgó szorongatottság és félelem a drámában több módon is megjelenik, tanulók a darab rövidített változatában ezt nem olvashatták, így az értelmezéskor csak a helyszín, illetve az előbb említettek kerültek feldolgozásra –.

A kérdőív nyolcadik kérdése több alrészből állt. Arra voltam kíváncsi, hogy a tanulók találnak-e párhuzamot a darab egyes részei és a megismert történelmi háttér között. A kérdésre – kérdésekre – a korábbiaktól eltérően sok tanuló nem adott választ:

Mit gondolsz, milyen, a történelemhez kapcsolható jelentése lehet az alábbiaknak?

- Mária távolléte

A beszélgetésen résztvevők közül tíz tanulóból öt adott választ a kérdésre. A válaszokból az derült ki, hogy a diákok leginkább az emberek bebörtönzésével és eltűnésével tudták párhuzamba állítani Mária távollétét. Az egyik tanuló válaszából az derül ki, hogy a demokrácia hiányával tudja Mária hiányát párhuzamba állítani. A drámafoglalkozáson résztvevők értelmezései mélyrehatóbbak, összetettebbek voltak, mint a beszélgetésen résztvevő tanulók válaszai. A drámafoglalkozás résztvevőinél megjelent az emigráció, illetve az, hogy a korban jellemző volt, hogy a fiatalok egy jobb élet reményében elhagyták családjukat. Ezek mellett két tanulónál is megjelent a bibliai Mária párhuzam. – a Megváltóra való várakozás és Mária távollétében a megváltás eljövételének be nem teljesülése –. Az előbb említetteken túl szintén a drámafoglalkozáson résztvevők válaszai között jelent meg az az értelmezés, hogy Mária hiánya párhuzamba állítható azzal, hogy isten elfordult a romániai magyar közösségtől.

- Bódi Vencel és Zetelaki Dániel beszélgetése a kutya elveszett hangjáról

Minden választ adó tanuló értelmezésében megjelent az elnémított, elnyomott nép párhuzama. A foglalkozások során az említett részlet nem került kiemelésre vagy bővebb megbeszélésre,

de a tanulók arra következtettek, hogy a hangját elvesztett kutya párhuzamba állítható a hangját vesztette romániai néppel. Több válaszadónál is megjelent az értelmezés, amely szerint a nép, a lakosság elnyomóktól való félelme – akárcsak a hó esetében, aminek a lezúdulásától tartva csak halkán mernek kommunikálni a szereplők – és a diktatúra megtorlásától való félelme állítható párhuzamba a kutya elvesztett hangjával.

- KisRéka álmai Gáborról

A beszélgetésben résztvevő tíz tanulóból csak négy tanuló válaszolta meg a kérdést, és három tanuló úgy értelmezte a darabban egy jobb, tökéletes világ reményét jelentik az álmok, míg egy tanuló a múlt kísértését vélte felfedezni az álmokban. A drámafoglalkozáson résztvevő tanulók esetében tíz tanulóból hat válaszolt a kérdésre. A hat tanulóból hárman – a beszélgetés résztvevőéhez hasonlóan – egy jobb életre való vágyakozásként értelmezték az álmokat, míg a maradék három diák válaszaiból az derül ki, hogy valamilyen formában a generációkon átívelő traumákat – azt, hogy a múltban történt események és átélt szenvedések a jövő gyermekeire hatással lehetnek – vélték felfedezni a kiemelt jelenetben.

- Bódi Vencel intése: „...csak egyezkedjetek. De vigyázzatok! Ne szikráztassátok össze a szavaitokat. Még tűzkár is támadhat belőle. Tartsátok magatokat az én házam törvényeihez. Már annak idején úgy egyeztünk volt meg a szegény megboldogult feleségemmel, hogy ha sírni kell is: befelé sirunk. A messze halló kacagásunkat is megtartjuk magunknak.” (Sütő 1985: 10)

Minden válaszadó tanulónál megjelent a diktatúra alatti elnyomás, az emberek korlátozottsága, illetve a vélemények elnyomása közötti párhuzam. A válaszok között megjelent a szólásszabadság hiánya mellett az is, hogy nem csak a külső véleményformálás nincs jelen, de a belső véleményformálás is hiányzik a darabban, az emberek „magukba fordulnak”, így védve meg önmagukat a politikai rendszertől. Az egyik válaszadó a kérdést párhuzamba állította Bódi Vencel és Zetelaki Dániel beszélgetésével a kutya elvesztett hangjáról. Habár még a kutya esetében arról van szó, hogy az állatnak elveszett a hangja – valaki elvitte –, ebben az esetben egy önmaguk által hozott szabályról beszélünk, amit saját maguk hoztak létre annak érdekében, hogy „ne hívják fel magukra a figyelmet” és ennek köszönhetően „megvédjék önmagukat”.

A kilencedik kérdésnél a tanulók személyes élményeire, véleményére voltam kíváncsi:

Mi a véleményed a drámáról? Annak hangulatáról?

A tanulók többsége nyomasztónak, de nagyon hatásosnak érezte a drámát. Felmerült a válaszok között, hogy a történelmi háttér ismerete nélkül a darab nagyon nehezen értelmezhető, illetve megjelent az a vélemény is, hogy – már ismerve a történelmi hátteret – jól érzékelteti a kor problémáit, az emberek életét a korszakban, azonban a szimbólumok sokasága miatt nehéz a darab értelmezése. Volt olyan tanuló, aki monotonnak tartotta a darabot – azonban a dráma szempontjából mégis fontosnak érezte ezt a monotonitást –. A diákok többsége nehéznek találta a darabot – az első elolvasást követően –, azonban megjelent az a vélemény is, hogy a nehézség ellenére fontosnak találják, hogy akár színpadi előadás, akár rövidített vagy teljes formában, de minél többen megismerjék és megértsék a drámát.

A tizedik kérdésnél a foglalkozásokra voltam kíváncsi, arra, hogy a tanulók véleménye szerint mit adott számukra az óra:

Milyen új információt tudtál meg az órán?

Mind a beszélgetésen, mind a drámafoglalkozáson résztvevő diákok esetében megjelent a történelmi háttér, mint új információ, amit a közös foglalkozáson szereztek. A II. világháború és a XX. századi Románia helyzetéről rengeteg új információt kaptak, mivel tanulmányaikban még nem kerültek elő ezek a témák. A történelmi háttér mellett megjelent a válaszok között Sütő András is, mint új információ, mivel sem életéről, sem írói pályafutásáról – és így erről a műről se – hallottak még a tanulók. A drámafoglalkozáson résztvevő tanulók esetében a válaszokban azonban megjelentek a dráma értelmezési lehetőségei is mint új információ. A drámafoglalkozáson hosszabb időn keresztül foglalkoztunk ugyan az advent szimbolikus jelentésével, mégis a helyszín szimbolikája volt az, ami több válaszdónál is megjelent, mint új információ – ennek oka lehet az, hogy az advent hagyományai miatt azt közelebb érezték magukhoz, illetve a helyszínnek a foglalkozás előtt nem tulajdonítottak többletjelentést –.

Az utolsó tizenegyedik kérdésnél arra voltam kíváncsi, hogy a foglalkozás után a tanulók hogyan vélekedtek a drámáról:

Gondoltál-e arra, hogy az egész darabot elolvasd (vagy megnézd) az óra után?

A drámafoglalkozás résztvevőitől hat, a beszélgetés résztvevőitől hét helyeslő válasz érkezett a kérdésre, melyek között megjelent az, hogy vagy elolvasnák a teljes darabot, vagy megnéznének egy színpadi adaptációt a drámából. A drámafoglalkozás résztvevőitől négy, a beszélgetés résztvevőitől három nemleges válasz érkezett, azonban ezek között akadtak olyanok, melyekből az derül ki, hogy a darabot fontosnak tartják, csak nem szeretnék vele több időt foglalkozni.

7. A kutatás eredménye

Kutatásom során arra a kérdésre próbáltam választ találni, hogy egy mű feldolgozása esetében a megértés és az értelmezés szintjén a drámapedagógia vagy a hagyományos feldolgozás a sikerre vezetőbb. A kielemezett kérdőívek után úgy vélem a kérdést részben sikerült megválaszolnom, részben pedig nem. A mű értelmezésének bizonyos aspektusainál a két foglalkozás hasonló eredményeket hozott. A helyszín szimbolikus jelentésének értelmezésénél mindkét foglalkozás sikeresnek számított, csakúgy, mint a darab hangulatának és az elnyomott, elnémított népet szimbolizáló elemeknek a felismerésénél.

Azonban voltak olyan szimbólumok, melyek értelmezése a drámafoglalkozáson résztvevő tanulók esetében sikeresebb volt, mint a beszélgetésen résztvevőké. Az advent szimbolikus jelentésének értelmezése a drámafoglalkozáson résztvevők esetében sikeresebbnek bizonyult. Ilyen elem volt még például a történelmi párhuzamok felismerésekor Mária távollétének jelentősége és KisRéka álmái. Az, hogy a drámapedagógiai megközelítés során a tanulók magukon tapasztalhatták a várakozás érzését és távolabbról közelítették meg az advent szimbólumát egy mélyebb értelmezést adott számukra, ami megengedte nekik, hogy a későbbiekben a hétköznapiak tűnő dolgok mögé lássanak és új oldalról közelítsék meg őket – például Mária távolléte esetében a bibliai párhuzam –.

Összességében úgy vélem mindkét foglalkozás sikeres volt, azonban a drámafoglalkozás valamivel sikerre vezetőbbnek bizonyult azon kérdések tekintetében, melyeknek megválaszolásához nem csak a tantárgyi tudásra, hanem egyfajta „érzelmi tudásra” is szükség volt. A műelemzés ezen részénél lép életbe a drámapedagógia azon eleme, amely során a diákok a feldolgozandó témát átélhetik. A távolításnak köszönhetően a tanulók hétköznapi köntösbe csomagolva ismerkedhetnek meg egy témával, problémával – jelen esetben például az advent szimbolikus jelentésével és az ahhoz kapcsolható várakozással –. Már maga az, hogy az irodalmi művet nem önmagában dolgozzák fel segítséget jelenthet számukra az értelmezés során. A különböző művészeti ágak bevonása az irodalomtanításban is jelen van, a drámapedagógia segítségével pedig bizonyos témák feldolgozása még könnyebbé válhat a diákok számára. Egy drámaóra keretein belül egy szűkebb problémát dolgoznak fel a diákok úgy, hogy valamilyen szinten maguk is részeseivé válnak a feldolgozott problémának, így a feldolgozott műnek is, ami még inkább megkönnyítheti számukra a mű megértését.

Felhasznált szakirodalom

Balázs Ildikó: *Egy értelmezési lehetőség: Sütő András Advent a Hargitán című drámájának motívumrendszere*, Debrecen, 1994, 4–5.; 26–44.

Béládi Miklós: *X. Kötet A magyar irodalom története 1945-1975 IV. A határon túli irodalom*, Akadémiai kiadó, Budapest, 1982, 262–265.

Cs. Nagy Ibolya, 2009 <https://pim.hu/hu/dia/dia-tagjai/suto-andras#eletrajz> (2022.12.01)

Cs. Nagy Ibolya, 2012 <https://mmakademia.hu/mobil-eletrajz/-/record/MMA16197> (2022.12.01)

Dombi Mária Adrienn: *A játékpedagógia módszertani megközelítései*. In: Százarcú pedagógia. International Research Institute, Budapest, 2015, 479–482.

Dömötör Tekla: *Magyar Néprajz VII. kötet – Népszokás, néphit, népi vallásosság*, Akadémiai kiadó, Budapest, 1990, 396.

Györgyné Koncz Judit: *Humanista gondolatok Erasmus pedagógiai nézeteiben*. In: *Studia caroliensia*, Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest, 2007, 73.

Jankovics Marcell: *Jelkép-kalendárium*, Csokonai kiadó, Debrecen, 1997, 182.

Király Andrea: *Mert minden madár úgy énekel... (Sütő András: Advent a Hargitán és A balkáni gerle című drámáiról)* In.: Üzenet, kiad. Szabadkai íróközösség, 2002.
<http://www.zetna.org/zek/folyoiratok/71/kiraly.html> (2023.01.08)

Maszler Irén: *Játékpedagógia*, Comenius Bt., Pécs, 1996, 18–19.

Medgyesy S. Norbert: *Seplasia I. kötet*, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Budapest, 2021b, 106.

Medgyesy S. Norbert: *Seplasia III. kötet*, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Budapest, 2021a, 56–57.

Novák Csaba Zoltán: *Holtvágányon. A Ceaușescu korszak magyarságpolitikája II. 1974-1989*, Proprint kiadó, Csíkszereda, 2017, 15–31, 116–117.

Novák Géza Máté: *Dráma és pedagógia. A drámapedagógia aktuális kérdéseiről*, In: *Neveléstudomány*, Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Budapest, 2016/2, 43–48.

Pál József, Újvári Edit, Borus Judit, Ruttkay Helga: *Szimbólumtár: Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából*, Balassa Kiadó, 2001, 104.

Paládi-Kovács Attila: *Magyar Néprajz VI. kötet – Népzene, néptánc, népi játék*, Akadémiai kiadó, Budapest, 1990, 206.

Pinczésné Dr. Palásthy Ildikó: *Dráma – Pedagógia – Pszichológia*, Pedellus Tankönyvkiadó, Debrecen, 2003, 33–35.

Pinczésné Palásthy Ildikó: *A drámapedagógia produkciófelülete és hatásmechanizmusa*. In: Mediárium., Debrecen, 2009. III. évf. 1-2, 89–93.

Sütő András: Advent a Hargitán, 1985: http://tiszataj.bibl.u-szeged.hu/13043/1/tiszataj_1985_012_002-031.pdf (2023.01.08)

Szabó Lajos: *A nemzeti színház évkönyve 1941/42—1942/43. színiévad*, Kolozsvári Nemzeti Színház Igazgatósága, Kolozsvár, 43–48.

Székely György: *Magyar Színháztörténet II. 1873-1920*, Budapest, 2001. 266–287.

Vígh Éva: *Állatszimbólumtár A–Z*, Balassa Kiadó, Budapest, 2016, 226–229.

Zaicz Gábor: *Etimológiai szótár, Magyar szavak és Toldalékok eredete*, Tinta könyvkiadó, Budapest, 2006, 156.

Mellékletek

A dráma rövidített változata

Sütő András: Advent a Hargitán

– Színjáték két részben –

Szereplők

ÁRVAI RÉKA

ZETELAKI GÁBOR

BÓDI VENCEL

MÁRIA, Bódi lánya

ZETELAKI DÁNIEL

KISRÉKA, Árvai Réka
lánya

Első rész

Advent idején

Bódi Vencel boronaháza a Hargitán, a Kicsi Romlás nevű szurdok fejénél. A ház – a hegyi házaktól eltérőleg – csupa ablak, és kint csupa hó. Hófalak, hótornyok, hóhullámok, szélfűtta csipkés tarajok. Hópárnás, hódunnás, szárnyas nagy fenyőfák, és az ereszen méteres jégcsapok halványkék orgonája. Ha fúj a szél: ez az orgona megszólal, de vijjog, süvölt és hörög is némelykor. A ház sarkától kezdődőleg jobboldalt szédítő sziklahasadék: a Nagy Romlás, ugyancsak hóval borítottan. [...] Aki bal oldalról jön: a Kicsi Romlás kaptató ösvényén jut a ház bejáratához.

BÓDI: Azért ezt az egyet nehezen hiszem el, Dániel. Legyen bár a neved Csudalátó, akkor is azt mondom: erősen hozzálódítottál.

DÁNIEL: Becsületatyáúristenemre!

BÓDI: Psszt!

DÁNIEL: Ha nem hiszed el nekem, aki a halálból támadtam föl, kérdezd meg Antalt...

BÓDI: Szent Antalt?

DÁNIEL: Stég Antalt. Becsületatya...

BÓDI: Psszt. Másodjára is meg akarsz halni? Itt a Nagy Romlás a fejed fölött, és kiabálsz.

DÁNIEL: Régebben lehetett. Csak lövöldözni nem lehetett.

BÓDI: Most már egyiket sem lehet.

DÁNIEL: Hát akkor mit lehet?

BÓDI: Mindent azonkívül, amit nem lehet. *Távoli hósuvas hangja.* Hallottad?

DÁNIEL: *Keresztet vetve.* Omlástól és kísértéstől ments meg, Uramisten, minket.

BÓDI: Nem mondtad, hogy a kiabálás kísértésétől.

DÁNIEL: Tudja ő, minek a jogát vette el tőlünk.

BÓDI: Akkor ahhoz tartsd magad! *Látván, hogy Dániel köhögni akar.* A sapkádba. A sapkádba!

DÁNIEL: *Beleköhög a sapkájába, miközben távolról farkasvonítás hallik.* Hát nekik szabad?

BÓDI: Farkasok. Nekik nincs sapkájuk. S aztán hogy volt?

Dániel elmeséli Bódinak, hogy látta Rékát és Stég Antalt együtt menni a hóban. Réka jégmadár formájában kísérte Antalt, azonban ahelyett, hogy szállt volna, vagy vállára ült volna Stég Antal mellett ment a hóban. Lányomaikból kideríti, hogy a boronaház felé mentek.

DÁNIEL: Megfogták, és bevitték a házba.

BÓDI: Melyik házba?

DÁNIEL: Melyik házba. Kétórányi járásra vagyunk a falutól, közöttünk csak az Isten és a Nagy Romlás, köröttünk csupa vadon és farkasordítás, ő meg azt kérdi: melyik házba. Isten házába kellett volna. Tisztességes ember oda viszi a mátkáját, Réka pedig gyűrűs menyasszonya volt Stég Antalnak. De nem oda vitte, Vencel! Hanem ide, a te házádba!

Réka Dániel fiának, Gábornak gyermekkori szerelme. Ennek tudatában és a történetek miatt Dániel számonkéri Bódit, hogy miért segítette Stég Antalt és Rékát, mire Bódi így válaszol: *Mert kötelességem. Aki ide bekéredzkedik, azt nem zavarhatom ki a farkasok közé.* Szó szót követ, mígnem Dániel dühében bicskáját keresi, azonban nem fajul tettelegességig a veszekedés.

DÁNIEL: A kutyámnak elvitte valaki a hangját.

BÓDI: Már azt is. Jól ismertem a kutyádnak a hangját.

DÁNIEL: És most azt is ellopta valaki. Mondják, hogy Zeteváralján hallottak ilyen hangot. Oda el fogok menni. Istennek hagylak, Vencel.

BÓDI: Vigyázz, hogy méysz el a Nagy Romlás alatt. Ha maga az Isten szólít, neki se válaszolj.

Mert ő is csak próbát tesz velünk. Melyikünk ahogy kinyitja a száját, ereszti ránk a suvadást.

DÁNIEL: Minden meg van zavarodva.

BÓDI: Itt a nagy tél, s a medvék nem alusznak. Fényes nappal is bejönnek ide, szimatolnak csendőrök módjára, nyerítettik a lovamat. S mindezek tetejébe a kutyád hangjával együtt a te eszed is elment.

Bódi elmeséli Dánielnek, hogy hat éve idegenbe ment lányát várja haza minduntalan, s advent idején mindig meggyújt egy kék lámpácskát neki. Mária beleszeretett egy tengerész férfiba, s el akarta hagyni a boronaházat, hátrahagyva családját, melynek következtében Bóditól való elválása haraggal történt.

BÓDI: A példa taníthatott volna! Apád, anyád, nagyanyád és az ükanyád példája! Amit nem kell magyarázni! A példát élni és éltetni kell, nem magyarázni! Hogy ma te méysz el, holnap a másik s a harmadik... és hogy üres csigaház lesz, ami az életünk volt... kinek kell ezt magyarázni? Erre mondod te, hogy magad dolga? Taknyos békája, nem szégyenled magad? [...]

MÁRIA: Csak attól félttem, hogy egyszer igazságtalan és kegyetlen lesz énvelem. De most már semmitől sem félek. Isten áldja. Ne féltsen engem. A Nagy Romlás alatt szép csendben fogok elmenni. Nem fogok sírni. Úgy fogok elmenni, ahogy tanított, édesapám. Szép csendben. Fűszál hegyén, ha lenne még fűszál a jégösvényeken...

Bódi Vencel nem tud belenyugodni lánya elvesztésébe, abba, hogy nem tudja merre jár, s talán már unokája is született, de az elválás körülményei miatt semmiről nincs tudomása. Mikor Árvai Réka dalolva érkezik házához, azt hiszi lánya tért vissza hozzá.

Réka Gábort várja a boronaházban, s közben elmeséli Bódinak, hogy büntudata van, hiszen Gáborral gyerekkoruk óta szeretik egymást, ő mégis korábban Stég Antallal találkozott Bódi házánál. Gábor és Réka eljátsszák, hogyan kéri majd meg Gábor Réka kezét, azonban a játék közben kiderül, hogy Gábor nem tudja feledni a régi emlékeket, szemében ők ketten, még gyermekek, s szerelme ezeken az emlékeken alapszik. Réka anyjaként válaszolgat Gábornak, azonban a játék megszakad. Gábor és Réka civakodni kezdenek, amit Bódi szakít félbe:

BÓDI: [...] csak egyezkedjetek. De vigyázzatok! Ne szikráztassátok össze a szavaitokat. Még tűzkár is támadhat belőle. Tartsátok magatokat az én házam törvényeihez. Már annak idején

úgy egyeztünk volt meg a szegény megboldogult feleségemmel, hogy ha sírni kell is: befelé sírunk. A messze halló kacagásunkat is megtartjuk magunknak.

A fiatalok addig beszélgetnek, mígnem kibékülnek, de Réka szívét hatalmas titok nyomja. Kiderül, hogy gyermeket vár Stég Antaltól, s Gábor nem tudja megbocsátani neki, hogy ily módon Réka talán soha nem fog elszakadni a férfitől. A veszekedés után Gábor kirohan a házból, s mikor Réka nevét kiabálja utána, a Nagy Romlás hótömegei maguk alá temetik fiút.

RÉKA: Gábor odalett. Megöltem, Vencel bácsi. Az igazamat kiáltottam utána, s megöltem! Megöltem.

BÓDI: Mindörökre, lányom.

RÉKA: *Ráborulva.* Nem! Gábort, amíg élek, a Nagy Romlás alatt keresni fogom! Jöjjön, keressük meg.

BÓDI: Nincs annyi tavasz, hogy azt a havat, ami reá zúdult, el tudnók hordani, lányom.

Második rész

Szín: ugyanaz, mint az első részben. Idő: húsz évvel később. Advent idején. Az elmúlt esztendőket jelzik Bódi Vencel lámpái is, összesen immár huszonhat. Mikor a függöny fölmeleg, Bódi a lámpáit gyújtogatja. Egy részük a karácsonyfán pillog, a többi asztalon, falon, mennyezeten.

Dániel érkezik a boronaházhoz, aki Bódi Vencelt hibáztatja fia húsz évvel ezelőtti haláláért. Úgy érzi, ha Bódi nem engedi Rékát, a jégmadarat minduntalan a házába, fia ma is élne. Kiderül, hogy Réka még mindig keresi Gábort a hórengeteg alatt.

BÓDI: Ide hallgass! Csodát mondok. Tudod, hogy magától gyúlt ki?

DÁNIEL: Mi gyúlt ki magától?

BÓDI: A lámpám. A huszonhatodik lámpám. Becsületatyáúristenemre!

DÁNIEL: Képzeldöl. [...] Vigasztaló jeleket már az Isten sem küld.

BÓDI: A kutyádnak a hangját is visszaadta.

DÁNIEL: Azt sem ő csinálta. A kutyámnak a hangjáért én mentem el Zeteváraljára.

BÓDI: De hogy kigyúlt magától a lámpa: jelent már valamit.

DÁNIEL: Nem jelent semmit. A gyermekeinket elviszi rendre az Omlás és a Tenger.

BÓDI: Hazajönnek egyszer.

DÁNIEL: Akik maradtunk: üres csigaházakká lettünk.

BÓDI: Nincs üresség, ahol várnak valakire. S mindenre válasz jön, ha megtanulunk várni. Ezermesterek vagyunk, tanuljuk meg az ezeregyediket végleges foglalkozásként. Várni, várni, míg a lámpáink kigyúlnak.

DÁNIEL: Kigyúlnak és nem lesz kinek világítaniok. Most már mindegy, milyen csodák érnek még bennünket.

Beszélgetésüket Réka érkezése zavarja meg, amit Dániel nem néz jó szemmel, s vitába is száll Bódival annak érdekében, hogy az ne engedje be a lányt. Majd távozásakor megnyugvást és lánya elvesztésébe való belenyugvást kíván Bódinak.

BÓDI: Megnyugvást. Belenyugovást. Megnyugvást! Belenyugovást! Mibe? Mibe még, Atyaúrsten? *A csodajelet mutató lámpájához.* Te is ezt mondd, Mária? Ilyen legyen a mi megnyugvásunk? A beletörődés? Rebegjünk hálát is tán a Nagy Romlásnak. Tarvágást, mivel rajtunk az idő hóhérló keze, magfának valót se hagy meg belőlünk, de csak mondjuk türelemmel: megnyugvás!

Réka megöregedve jégdarabbal a kezében érkezik Bódihoz, amit a férfi elvéve tőle egy tálba helyez.

BÓDI: Nekivágtál megint egyedül a Nagy Romlásnak.

RÉKA: Advent volt. Aztán vége lett. Mindenki várt valakit, s a betlehemi gyermek megérkezett. Mindenki számára vége az adventnek. Egyedül az enyém tart még.

BÓDI: A kettőnké.

RÉKA: A kettőnk adventje. Soha nem lesz vége.

[...]

BÓDI: Várakozunk.

RÉKA: Mindhiába.

BÓDI: Segíteni kell azt, aminek a jövetelét lessük.

RÉKA: Várakozással?

BÓDI: Hát egyebünk van-e?

RÉKA: Eddig volt.

BÓDI: A hegyen túl másik hegy.

A beszélgetés során a jégdarab megolvad, s Réka észreveszi, hogy a víz alján van egy gyűrű, amibe az ő neve van írva. Gábor viselte a gyűrűt, mikor maga alá temette a hó. Míg a kántálni érkező tömeg elkezd keresni Gábort, Bódi és Réka imádkozni kezdenek.

BÓDI: Elviszed, Uram, rendre az élőket, és nagy haragodban megtetézed a büntetésünket. Nem lehetünk immár együtt halottainkkal sem. Add vissza bár a halottainkat, Istenünk, és mi helyetted is feltámasztjuk őket a ragaszkodásunkkal. Mit teszel velünk, mit teszel? Az élőket messzire veszed, halottainkat ismeretlenségben tartod, hogy ezzel is növeld a mi magányunkat. Erdeidben meghagyod a fákat egymás mellett, és a csillagaidat sem szórod szerte, hogy ne láthassák egymást. Miért éppen a mi gyermekeinket juttatod szélfúttá bogáncsok sorsára? Miért? És ha már így jársz el mivelünk, miért nem hagyod meg nekünk a kiáltás jogát legalább? A kiáltás hangján kellene szólnunk az elveszettekhez, Te pedig a hallgatás parancsával sújtasz bennünket. Fölibénk emelted a Nagy Romlás hótornyait, hogy alattok a suttogásunk is félelmet keltsen a szívünkben. Ne mondd, ne mondd nekünk, Uram, hogy Te is egyedül vagy, mégis be szépen hallgatsz. A te hatalmad, Uram, a hallgatás. Miért téveszted azt össze a mi kényszerűségünkkel? Szelídítsd meg, Istenünk a hótornyait, és add vissza nekünk a kiáltás, a segélykiáltás jogát, hogy felemelt hangon szólhassunk a mi gyermekeinkhez! Vedd el tőlünk, Uram, a hallgatás kötelességét. A némaság maga is hangosabb és vidámabb nálunknál a mi hegyeink között, ám annál sajogóbb idebent a szívben, amit nincs akihez fölemelni... Ámen.

Az érkező Dániel már felhagyott a várakozással, s heves kiabálás közepette hagyja végül ott a tömeget, Rékát és Bódit, akik nem hagyják nyugodni halott fiát.

BÓDI: Ne játssz az életünkkel, te megháborodott ember! Reánk szakasztanád újból a Nagy Romlást. A magad életével játszatsz, mert neked kettő van, de nekünk csak egy, és az sem a miénk! Azoknak tettük félre, akiket hazavárunk...

Réka kitartó keresése elhozza a megváltás, rátalál Gáborra, aki feléled. Azonban a fiú Rékával ellentétben semmit nem öregedett. Gábor elsöre úgy hiszi Réka ismét játszik vele, mint mikor a kezének elkérését gyakorolták. Kérleli törölje le a ráncait, s legyen ismét önmaga, de szembesülnie kell a valósággal, Réka számára eltelt húsz év. Beszélgetésük ismét konfliktushoz vezet, mivel Gábor még mindig nem tudja feledni a múltat, és annak jó, illetve rossz élményeit.

RÉKA: Már megint: a voltál! A hajdani! A valamikori! Már megint a múlt. Az elmúlt. A nagy Semmi, a nagy Szakadékban!

Réka sem tudja elfogadni, hogy Gábor mennyire fiatal maradt hozzá képest. Azt mondja neki csak várjon rá egy kicsit, haza megy s a régi Réka fog visszatérni hozzá. Eközben Gábor találkozik apjával, aki óva inti őt, s arra kéri hagyja el Rékát, mert a lány ismét csak a vesztét okozza majd. De Gábor nem tágit. Szereti Rékát, s tudja korábbi vesztét ugyan ő okozta, de megmentője is a lány volt.

Réka lánya, KisRéka érkezik Gáborhoz, aki összetéveszti őt Rékával.

KISRÉKA: Tréfás vagy, hallod-e? Tudom! Tudom már, honnan ismerlek!

GÁBOR: Egy gyermekkori menyegzőből.

KISRÉKA: *Fejét rázza.* Álmomból. Én téged nemegyszer megálmodtalak. [...] Azért olyan magosan ne hordd az orrod. Álmomból tudtam, hogy valahol elindult valaki, aki mindig is hozzám készülődött, aztán jött, jött, koptatta értem a vascsizmát...

GÁBOR: És a szívét! A szívét leginkább!

[...]

KISRÉKA: És aztán: te voltál a bűnöm.

Beszélgetésük során fény derül arra, hogy akit Gábor Rékának hisz, az szerelme és Stég Antal lánya KisRéka. Gábor először hitetlen, majd mérges lesz. Ekkor azonban megérkezik Réka, aki kétségbeesésében elátkozta önmagát, Gábort és a percet, melyben megismerte őt. Ezek után elfut, miközben a Bódi Venceltől szerzett fegyvert kétszer elsüti, minek következtében a Nagy Romlás hegyéről megindul a hó. Gábor nevét kiáltva fut utána és tűnik el a leomló hótömeg alatt. KisRéka utánuk futna, azonban Bódi megakadályozza ebben.

KISRÉKA: Mi lesz most már velünk, Vencel bácsi?

BÓDI: Keressük egymást az élők között, míg élünk, és majd kutatni fognak bennünket a halottaink, mert lassanként már csak ők beszélnek rólunk. Csak lenne elég mécsesünk a várakozáshoz.

KISRÉKA: *Bódi térdére ejtve fejét.* Engem anyám megátkozott.

BÓDI: És mindahányunkat az ég. A dühöngő magosság.

Drámafoglalkozás óraterve

Tantárgy: Dráma és színháziismeret

Az óra témája: Sütő András Advent a Hargitán című drámájának történelmi háttérre építő motívumainak feldolgozása

Az óra fejlesztési céljai: A tanulók képesek legyenek a szöveg motívumainak felismerésére. A tanulók képesek legyenek a motívumok jelentéstartalmának felismerésére, a tanulók legyenek képesek párhuzamot vonni a történelmi háttér és a mű között.

Tankönyv és szakirodalom: Sütő András: Advent a Hargitán

Idő	Menet	Cél- és feladatrendszer	Tanári tevékenység	Tanulói tevékenység	Módszerek, szervezési módok	Eszközök
'0- '01	Bevezetés	Korábbi ismeretek felidézése	A korábbi beszélgetés alatt megismertették Sütő Andrást, illetve Románia történetének egy részét, amiben Sütő élt és alkotott. Sütő András drámáját sokféleképpen lehet értelmezni, a mű lehet egy tragikus szerelmi történet, de értelmezhető a romániai magyar kisebbség sorsdrámájaként is.		Frontális munka, tanári előadás	
'01- '16	Új ismeretanyag elsajátítása	Kreatív írás fejlesztése, csoportmunka fejlesztése, publikus beszéd fejlesztése	Az első feladatban két csoportban fogunk dolgozni. – a tanulók két csapatra bontása – Csoportokban írjatok egy rövid pár mondatból álló motíváló szöveget, TED-talk beszédet, amelyben megjelennek a kapott szavak, idézetek! (5 perc) Olvassátok fel az elkészült szövegeket! <i>Mik lehettek a megadott szavak, idézetek?</i>	A tanulók megírják a szövegeket, szükség esetén segítséget kérnek. Egymás után felolvassák a szövegeket. Meghallgatják egymást	csoportmunka frontális munka, tanulói előadás; tanári kérdés tanulói válasz, tanári magyarázat	szókérttyák, papír, toll

			A kulcsszavak hol jelennek meg a műben? A Kicsi Romlás egy létező hely, a Nagy Romlás azonban Sütő András szüleménye. <i>Mire utalhat az 'omlás' és a 'romlás' kifejezés?</i>	és megpróbálják felismerni az idézeteket, szavakat: 1. „Nincs annyi tavasz, hogy azt a havat, ami reá zúdult, el tudnók hordani” – omlás 2. „Akik maradtunk: üres csigaházakká lettünk.” – romlás A helyszín nevében: Nagy Romlás. nyelvromlás, identitás/nemzeti identitás romlása/elvesztése, kapcsolatok megromlása; omlás, mint megtorlás		
'16- '21	Új ismeretanyag felvezetése	Kreatív gondolkodás fejlesztése, kommunikáció fejlesztése	Kivetítettem három képet. Mit látunk a képeken? Milyen a képek hangulata? Mi lehet a képek címe? Rékai Zsolt – Várakozás, Banksy: Waiting in vain, Steve Hanks – Waiting for the train	Megnézik a képeket. emberek, állomáson, utcán, várakoznak... szomorú, lehangoló, nyomasztó...	Frontális munka, tanári kérdés, tanulói válasz	képek a PPT-n
'21- '36	Új ismeretanyag felvezetése	Kreativitás fejlesztése, önbizalom	A következő feladatban kiscsoportokban fogunk dolgozni. – 1,2,3...-al csoportokba osztom a tanulókat –	Rövid jelenet kitalálása.	Csoport-, párosmunka	szókérttyák

		fejlesztése, kommunikáció fejlesztése	Kaptok szókétyákat és az lesz a dolgok, hogy a megadott helyszínekkel készítek egy rövid jelenetet a képek inspirációjára. (5 perc) <i>Mit láttunk a jelenetben? Hol játszódtok?</i> <i>Volt-e, milyen volt a várakozás a jelenetekben?</i>	A tanulók egymás után bemutatják az elkészült jeleneteket. Figyelnek egymás jelenetére és megpróbálják kitalálni, hol játszódik: Munkahely, Orvosi rendelő/Kórház, Börtön, Bolt, Iskola Saját benyomások elmesélése	Frontális munka, tanulói előadás, tanári kérdés, tanulói válasz	
'36-'44	Új ismeretanyag elsajátítása	Kommunikáció fejlesztése, összetett gondolkodás fejlesztése	<i>Milyen ünnepet tudunk a várakozáshoz kötni?</i> <i>Mire várunk adventkor?</i> <i>A darabban mire vár Bódi Vencel?</i> <i>A történelmi háttér és a mai foglalkozás alapján mit szimbolizálhat az advent a darab egészét nézve?</i>	Advent Krisztus, a Megváltó születésére Máriára, változásra, szabadságra soha véget nem érő advent, nincs megváltása a romániai magyarságnak	Frontális munka, tanári kérdés, tanulói válasz	
'44-'45	Összegzés	Az óra értékelése	Köszönöm, hogy ilyen aktívan részt vettetek a foglalkozáson és remélem, hogy sikerült kicsit mélyebben megérteni a drámát.			

A kérdőív

SÜTŐ ANDRÁS: ADVENT A HARGITÁN KÉRDŐÍV

A kérdőív kérdései a dráma azon motívumaira építkeznek, melyek a történelmi körülményekből merítenek. Ebből kifolyólag a kérdések az Advent, illetve a helyszín motívumait járják körül.

Beszélgetésen vettem részt ☐

Foglalkozáson vettem részt ☐

1. Miről szól a dráma? (Válaszodat egy mondatban fogalmazd meg, kérlek!)
2. Szerinted fontos, hogy a darab Advent idején játszódik? Ha igen, miért?
3. Kikre/mikre várnak a darab egyes szereplői? (Bódi Vencel, Árvai Réka)
4. Fontos-e, hogy a szereplők kapcsolatai kudarcra vannak ítélve?

5. Milyen a várakozás hangulata a darabban?
6. Minek/miknek a szimbóluma lehet a Nagy Romlás?
7. Miben mutatkozik meg a szorongatottság és a félelem?
8. Mit gondolsz, milyen, a történelemhez kapcsolható jelentése lehet az alábbiaknak?
- Mária távolléte
  - Bódi Vencel és Zetelaki Dániel beszélgetése a kutya elveszett hangjáról
  - KisRéka álmai Gáborról
  - Bódi Vencel intése: „...csak egyezkedjetek. De vigyázzatok! Ne szikráztassátok össze a szavaitokat. Még tűzkár is támadhat belőle. Tartsátok magatokat az én házam törvényeihez. Már annak idején úgy egyeztünk volt meg a szegény megboldogult feleségemmel, hogy ha sírni kell is: befelé sírunk. A messze halló kacagásunkat is megtartjuk magunknak.”
9. Mi a véleményed a drámáról? Annak hangulatáról?
10. Milyen új információt tudtál meg az órán?
11. Gondoltál-e arra, hogy az egész darabot elolvasd (vagy megnézd) az óra után?